

Општина Власотинце

**ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ
ВЛАСОТИНЦЕ**

септембар 2011

ПЛАН РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

септембар 2011

Наручилац: Општина Власотинце

Обрађивач: Riko holding company a.d. Beograd

Радни тим: Проф. Др Светислав Петровић
Милан Петровић
Дарко Ђуровић
Радомир Миловановић

Садржај:

1	УВОД	7
2	ПРИКАЗ МЕТОДОЛОГИЈЕ	8
3	ОКВИР ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У ОПШТИНИ ВЛАСОТИНЦЕ	10
3.1	СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА СРБИЈЕ	10
3.2	ТУРИСТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА СРБИЈЕ	11
3.3	РЕГИОНАЛНИ ПРОСТОРНИ ПЛАН ЈУЖНОГ ПОМОРАВЉА	12
4	ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ	14
4.1	ТУРИСТИЧКО ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ	14
4.2	ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА.....	15
4.3	ДРУШТВЕНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА.....	17
4.3.1	Становништво	17
4.3.2	Насеља.....	19
4.4	ИНФРАСТРУКТУРНА ОПРЕМЉЕНОСТ	20
4.4.1	Саобраћајна инфраструктура	20
4.4.2	Комунална инфраструктура.....	20
4.4.3	Енергетска инфраструктура	21
4.4.4	Туристичка инфраструктура	21
4.5	ОРГАНИЗАЦИОНИ ФАКТОРИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА.....	22
4.6	МАТЕРИЈАЛНА БАЗА РАЗВОЈА ТУРИЗМА	22
4.6.1	Критеријуми за туристичку валоризацију.....	22
4.6.2	Природни туристички ресурси.....	24
4.6.3	Антропогени туристички ресурси	25
4.6.4	Валоризација туристичких потенцијала	26
4.6.5	Смештајни капацитети.....	26
4.6.6	Пратеће делатности	26
4.7	АНАЛИЗА ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА	28
4.8	SWOT АНАЛИЗА.....	29
5	СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ	31
5.1	ТУРИСТИЧКО ПОЗИЦИОНИРАЊЕ ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ.....	31
5.2	ВИЗИЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ	31
5.3	ОБЛАСТИ ДЕЛОВАЊА И ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА.....	31
5.3.1	Област 1: Јачање институционалних капацитета и људских ресурса	32
5.3.2	Област 2: Диверсификација туристичке понуде	33
5.3.3	Област 3: Развој туристичке инфраструктуре	34
5.3.4	Област 3: Промоција подручја	35
5.4	ПЛАНИРАНЕ ТУРИСТИЧКЕ ЗОНЕ И ЦЕЛИНЕ	36
6	РАЗВОЈ ТУРИСТИЧКИХ ПРОИЗВОДА	37
6.1	ТРАНЗИТНИ ТУРИЗАМ	38
6.2	ВИНСКИ ТУРИЗАМ	39
6.3	РУРАЛНИ ТУРИЗАМ.....	39
7	МАРКЕТИНГ ПЛАН ДЕСТИНАЦИЈЕ ВЛАСОТИНЦЕ	40
7.1	ТРАНЗИТНИ ТУРИЗАМ	40
7.2	ВИНСКИ ТУРИЗАМ	41
7.3	РУРАЛНИ ТУРИЗАМ.....	41
8	УПРАВЉАЊЕ ДЕСТИНАЦИЈОМ ВЛАСОТИНЦЕ	43
9	ПРОГРАМ ПОСТАВЉАЊА ТУРИСТИЧКЕ СИГНАЛИЗАЦИЈЕ	46
9.1	СИГНАЛИЗАЦИЈА НА ПРИЛАЗИМА ОПШТИНИ ВЛАСОТИНЦЕ	46
9.2	ИНФО ТАБЛЕ У СЕОСКИМ НАСЕЉИМА.....	47

9.3	ИНФО ТАБЛЕ КОД ТУРИСТИЧКИХ ЛОКАЛИТЕТА	47
9.4	ТУРИСТИЧКИ ПУТОКАЗИ	48
9.5	ПРЕДЛОГ ДИЗАЈНА ТУРИСТИЧКЕ СИГНАЛИЗАЦИЈЕ.....	50
9.5.1	Заштићени споменици културе.....	50
9.5.2	Заштићена природна добра	51
9.5.1	Природна и културна добра која нису под заштитом	52
9.5.2	Инфо табле у сеоским насељима.....	52
9.5.3	Путоказне табле.....	53
9.5.4	Самостални путокази.....	56
10	УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ ПЛАНА	57
11	ЛИТЕРАТУРА	58

1 УВОД

Много је разлога да се туризам у Србији сматра делатношћу са изразитим шансама за развој, посебно на нивоу локалних структура, где се очекује перманентан раст, како због великог броја ресурса тако и због њиховог квалитета.

Планирање и развој туризма једне општине базира се на анализи друштвеног и економског стања, како у општини тако и у њеној околини, који су често у нескладу.

Планирање развоја туризма, такође, базира се на туристичкох валоризацији природних и антропогених ресурса, оцени туристичко-географског положаја општине као и стању на туристичком тржишту.

Стога је неопходно темељно учити све чиниоце који утичу, или би могли да утичу, на развој туризма. Планирањем развоја туризма општина доноси одређене одлуке које се спроводе у будућности и тиме одређује правац развоја привреде односно, у овом случају, привредне делатности – туризма.

Због специфичне комплексности туризма као привредне делатности, израда Плана развоја туризма мора да обухвати веома широку лепезу утицаја. Основни задатак документа јесте да одреди визију будућности, пружи решење друштвених, економских, техничких и институционалних проблема, као и проблема који се у овој делатности јављају у Општини и њеној околини, а такође и да прикаже могућности прилагођавања трендовима развоја туризма у земљи и свету.

Предмет анализе Плана представљају ресурси који се налазе на територији општине Власотинце. Такође, анализом су обухваћени сви потенцијални простори у општини који могу имати одређену туристичку вредност. Међутим, како туризам као појава не признаје административне границе, у одређеним деловима студије анализира се и шире подручје Општине, као део јабланичког округа.

Циљ документа је да се анализом укупног туристичког потенцијала општине Власотинце са становишта туризма, спорта и рекреације утврде правци развоја туризма као и да се дефинишу стратешки циљеви, приоритети и мере. Циљ је да се на основу утврђених оцена вредности и значаја туристичких потенцијала дефинишу простори са јаким потенцијалима за развој, затим простори који немају потенцијала, и на крају простори који могу бити стубови развоја, али је потребно решавати одређене недостатке.

Сврха документа је да се на свеобухватан начин прикажу резултати анализе стања и оцене туристичких вредности као полазне основу за израду Плана развоја туризма, као и да се прикажу резултати синтезе прикупљених информација и података у форми правца развоја туризма, стратешких циљева развоја, туристичких производа и других одредница развоја туризма.

Потреба стратешког планирања у туризму, између осталог, базирана је на карактеристикама туристичке тражње и туристичке понуде што представља део анализе окружења општине Власотинце и анализе тржишта. Изразито динамична и променљива тражња стоји насупрот релативно статичној и непроменљивој туристичкој понуди. Неплански развој туристичке понуде и погрешан избор елемената на којима се базира развој суштински утиче на развој ове привредне делатности.

2 ПРИКАЗ МЕТОДОЛОГИЈЕ

Од средине осамдесетих у општинама Србије су занемарене активности на планирању развоја. Нису доношени документи који садрже заједничку визију будућности и дугорочне циљеве развоја, који би обухватили друштвени, економски и институционални развој и заштиту животне средине, као ни секторски развојни планови за поједине области (туризам, привреда, пољопривреда ...). Због тога није ни било усклађених средњорочних, ни годишњих планова и програма.

Одсуство планирања имало је за последицу стихијски развој, који није био заснован на реалним потребама и могућностима локалних заједница.

Општине у Републици Србији су законским решењима после 2000. године, а посебно Законом о локалној самоуправи, добиле већу аутономију у погледу планирања развоја. Законом о локалној самоуправи је, као примарна, дефинисана надлежност локалне самоуправе да изради, усвоји и реализује програме развоја општине.

Приликом израде Плана развоја туризма општине Власотинце, примењен је веома широк и свеобухватан приступ инвентаризације, која садржи економске, социјалне, популационе, политичке, правне, административне, финансијске и друге релевантне факторе, који утичу на могућност развоја туризма у Општини.

У првој фази израде плана развоја туризма општине Власотинце, као најзначајније коришћене изворе података треба навести:

- Републички завод за статистику
- Туристичку организацију Србије
- Министарство економије и регионалног развоја Републике Србије
- Стратегију развоја туризма Србије и друга документа проистекла из Стратегије
- Стратешки план развоја општине Власотинце 2006-2010
- Нацрт просторног плана општине Власотинце
- Закон о туризму
- Извори из општине Власотинце

Организација теренског истраживања у оквиру прве фазе израде Плана развоја туризма и у општини Власотинце обухватала је упознавање и анализу туристичких локалитета у Општини, дефинисање туристичких потенцијала и утврђивање ставова и мишљења менаџмента Општине и локалних интересних група о потенцијалним правцима развоја.

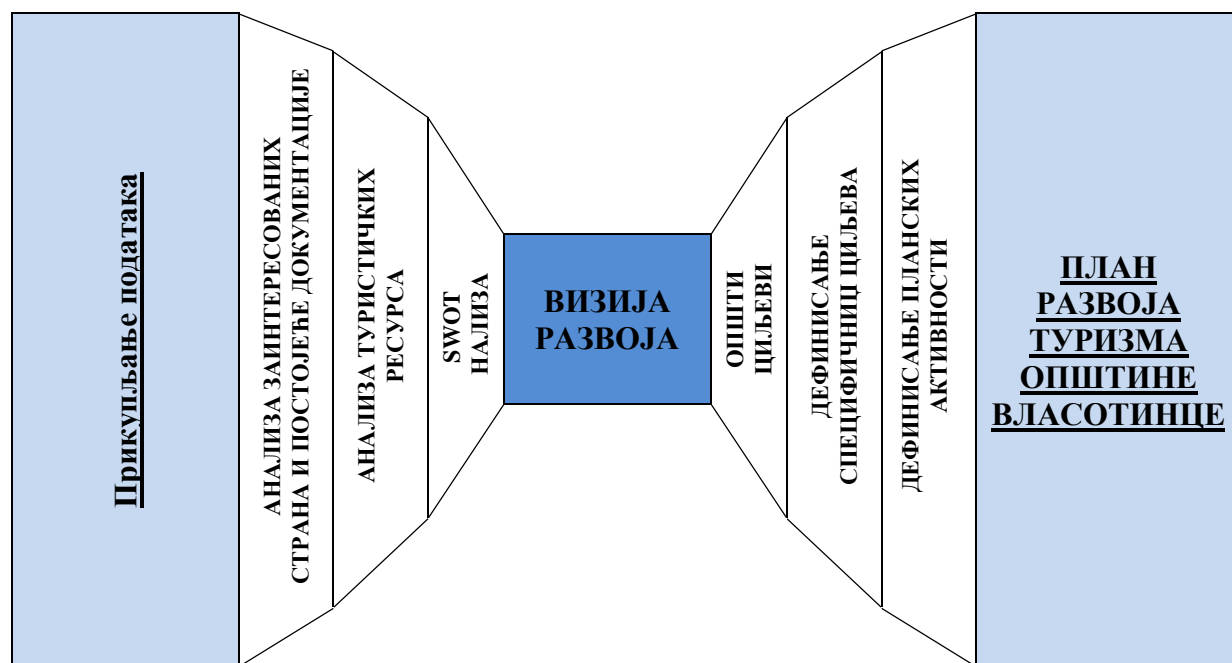
Експертска анализа је примарни метод истраживања и она је у свом оквиру подразумевала:

- коришћење свих релевантних података и чињеница, секундарних података и истраживања спроведених на терену,
- истраживања у оквиру експертских, групних састанака чланова истраживачког тима,
- истраживања ставова и предлога који су били тема у оквиру састанака са заинтересованим странама и представницима општине Власотинце
- верификацију података и закључака на терену и на конкретним локалитетима у општини Власотинце и у разговорима са представницима менаџмента и заинтересованих група.
- Анкетно истраживање пословних капацитета приватног и цивилног сектора, у циљу успостављања локалних партнерстава на пољу развоја туризма.

На основу различитих облика и метода, које су коришћене током истраживања, обезбеђена је усклађеност Плана са другим званично усвојеним документима из ове области.

Код истраживача је створена јасна слика о потенцијалима које општина Власотинце има за развој туризма, дефинисана је улога Општине у процесу развоја туризма и контактирани су, готово сви, субјекти везани за туризам у оквиру Општине.

Општина Власотинце је 2006. донела Стратешки план развоја општине, са временским хоризонтом до 2010. године. Овај план је пружио само основне смернице за развој туризма, које су представљале полазну основу за израду Плана развоја туризма општине Власотинце, с тим што је потребно приступити изради новог Стратешког плана свеукупног развоја општине Власотинце или ревизији постојећег Стратешког плана.

ПРОЦЕС ИЗРАДЕ ПЛАНА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОБУХВАТИО ЈЕ ЧЕТИРИ ОСНОВНЕ ФАЗЕ

Припремна фаза – организација рада

- Уводни састанак експерата са представницима општине
- Утврђивање заинтересованих страна и њихових интереса

Анализа постојећег стања

- Прикупљање и анализа постојећих планских докумената
- Анализа постојеће Стратегије развоја општине
- Анализа туристичких ресурса
- Анкетно истраживање
- Теренски рад

Креирање Плана развоја туризма општине Власотинце

- Израда Концепта плана и прибављање коментара општине Власотинце
- Израда Нацрта плана и достављање општини Власотинце

Јавна расправа и усвајање плана

- Консултације са менаџментом општине и представницима заинтересованих страна

3 ОКВИР ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У ОПШТИНИ ВЛАСОТИНЦЕ

3.1 Стратегија развоја туризма Србије

За израду Плана развоја туризма општине Власотинце неопходно је утврдити спољашње окружење на националном, регионалном и глобалном нивоу. Такође, одређени стратешки документи, на националном нивоу, представљају основну водилу за дефинисања стратешких циљева у овом случају консултоване су смернице Стратегије развоја туризма Србије, као вишег акта.

Као потенцијално нова туристичка земља која тек тражи своје место на туристичком тржишту, а уважавајући, при томе, глобалне трендове и процесе на тржишту, Србија има добре могућности да искористи своју садашњу "low profile" позицију и то из неколико разлога:

- Србија може да учи из добрих и лоших искустава других;
- Србија може да креира туристичке производе и своју позицију на тржишту у складу с савременим трендовима;
- С обзиром на наслеђену инфраструктуру и организацију у туризму, Србија може да дејствује брзо;
- Србија има критичну масу знања и интерног капацитета за брзи улазак у међународну туристичку утакмицу.

Реалне шансе Србије се огледају у следећем:

- **Глобални заокрет у туризму:** Пре свега је реч о коришћењу прилика незауостављивог тренда уласка на туристичку мапу све већег броја мањих (нових) дестинација, услед већ потврђене навике да туристи све више траже и прихватају нова искуства и дестинације. Тим пре када такве дестинације нуде нова искуства на професионалан начин;
- **Производи с највећим пословним потенцијалом:** Од једанаест производа темељених на искуствима, Србија има шансе у свима, осим туризма "сунца и мора". При томе, посебно ваља истаћи шансе Србије у производима повезаним са коришћењем природе и екотуризма, здрављем, активностима специјалних интереса, руралним туризмом, културним туризмом, речним крузингом као и пословним туризмом.
- **Профил нових туриста:** Сви кључни трендови на пољу промене профила туриста будућности такође иду на руку Србији. Посебно је реч о трендовима према независним, технолошки образованим посетиоцима у потрази за аутентичним искуствима, као и активним туристима заинтересованим за културу и природне ресурсе дестинација у које путују.
- **Општи раст тржишта:** Традиционалне емитивне земље и даље имају тренд раста, уз све већу диверсификацију интереса, у складу са данашњим социо-културним променама у тим земљама. С друге стране, убрзано се отварају нова емитивна тржишта, која су све више избирљива и траже добру вредност за новац. Европске интеграције посебно иду на руку лакшем доступу окрупњеног тржишта за сваку рецептивну земљу. Питање је само јасног опредељења и спремности Србије да у туризму искористи шансе, као и професионалног опредељења.

Стратегија развоја туризма поред тога што дефинише стање на светском и Европском туристичком тржишту, издваја и неколико видова туризма који би требало да имају приоритет у развоју туризма Србије.

Следећи облици туризма су издвојени као приоритетни:

Рурални туризам подразумева и укључује спектар активности, услуга и додатних садржаја које организује рурално становништво на породичним газдинствима у циљу привлачења туриста и стварања додатног прихода. Рурални туризам укључује различите облике туристичке активности као што су: одмор у сеоским домаћинствима, упознавање са пољопривредном производњом и рад на фармама, учествовање у локалним манифестацијама, активности у природи, уживање у традиционалним специјалитетима, упознавање локалне традиције и културе, сакупљање биља и плодова, разгледање и излети и сл. Рурални туризам обухвата и друга туристичка кретања, активности и програме које се одвијају у руралном простору.

Производ **пословног туризма** укључује индивидуална лица који путују у одређене дестинације из професионалних разлога. С друге стране, мајс (MICE) производ представља организован облик путовања такође повезан с пословним мотивима. Овај производ укључује, дакле, све људе с пословним мотивима, искључујући раднике на привременом раду (постати/бити делом радне снаге у другој дестинацији).

Постоји битна разлика између **здравствених и велнес туристичких** производа. Здравствени туризам повезан је с клијентима са разним здравственим проблемима који путују ради терапија/третмана које ће им помоћи да побољшају своју здравствену ситуацију. Велнес туризам се тиче клијената доброг здравља а који су у потрази за третманима који ће им омогућити одржавање тог статуса. Данас су здравствени и велнес клијенти у потрази за бољим здрављем, смањењем прекомерне тежине, смањењем ефекта старења, смањењем бола и nelaгоде, уклањањем стреса, што су и главни мотиви одабира овог производа. Тражња за спа/велнес производима константна је током целе године.

Производ **посебних интереса** састоји се од више тржишних ниша, а представља одморишну активност која се догађа у необичном, егзотичном, удаљеном или дивљем окружењу. Уско је повезан са високим нивоом учествовања у активностима од стране туриста, а најчешће се догађа на отвореном простору. Корисник очекује да доживи одређени ниво (контролираног) ризика и/или узбуђења, или, с друге стране, мирноће при чему жели првенствено да тестира своје способности у преферираној активности. Када се одабира производ посебних интереса, одабира се или одређена дестинација која жели да се посети, или се одабира активност која жели да се проводи. Бројне тржишне нише овог производа, најчешће се деле на благе (енгл. *soft*) и грубе (енгл. *hard*) активности.

Догађај је континуирана активност која се догађа једном годишње, а која промовише туризам одређене дестинације путем аутономне привлачне снаге самог догађаја, те потиче госте на директно учествовање и укљученост. Да би постали део туристичке понуде неке дестинације, догађаји, по правилу, морају да привлаче учеснике и/или посматраче који нису део локалне заједнице.

3.2 Туристичка организација Србије

Туристичка организација Србије је национална организација за промовисање туризма у земљи и иностранству. Она такође ради туристичка маркетиншка истраживања и сакупља релевантне информације о туризму. Маркетиншке активности најчешће се фокусирају на представљање на међународним сајмовима туризма у Лондону, Москви и Берлину као приоритетима, са мало нагласка на међурегионалној сарадњи са, на пример, Румунијом, Бугарском или Мађарском, због ограничења у буџету.

Маркетиншки фокус је на скијању (Златибор и Копаоник), лековитим бањама, градским срединама у Београду, на пловидбама по Дунаву и на планинама.

Туристичка организација Србије је у току реорганизације у последњих пет година, што за последицу има недостатак оперативног континуитета. У смислу важности јужне Србије у националном контексту, и још прецизније у ТОС маркетиншкој перспективи, регион са сматра веома ниским приоритетом.

У ствари, ТОС маркетиншки документ, *Србија: Искусите је свим својим чулима*, не помиње регион нити иједну од атракција у овој области.

3.3 РЕГИОНАЛНИ ПРОСТОРНИ ПЛАН ЈУЖНОГ ПОМОРАВЉА

Туристичка понуда Јабланичког и Пчињског округа засниваће се на: географско-саобраћајном положају, са атрактивним природним и створеним ресурсима (првенствено планинском туристичком дестинацијом Крајиште и Власина, рурално-урбаном долини Јужне Мораве и посебним локалитетима са доминантним природним и антропогеним потенцијалима); организованом и интегрисаном туристичком производу и на сарадњи са комплементарним секторима.

Подручје Власотинца је у оквиру Црнотравско-Власотиначког рејона, који на подручју ове општине обухвата: северне падине Острозуба, локалитет око планиране водоакмулације Свође, општински центар и друга насеља, излетишта, објекте и вредности.

Према природним и створеним туристичким ресурсима подручја и критеријумима тражње ширег круга туристичке и рекреативне клијентеле, понуда туристичког подручја засниваће се на следећим доминантним видовима туризма:

- планинском туризму и рекреацији – на планинским секторима: Чемерник-Острозуб-Грамада, Бесна Кобила-Варденик-Милевска планина и Дукач-Патарица-Црноок са разноврсном целогодишњом понудом како у зимској, тако и у летњој сезони уз сеоски, ловни, еколошки и друге видове селективног туризма;
- туризму, спорту и рекреацији и здравствено-рекреативном туризму на воденим површинама – са летњом понудом на водоакмулацијама и рекама, потенцијалним подбранским акватичким садржајима као и целогодишњим акватичким садржајима на бази природне термоминералне воде, уз планински, сеоски, риболовни, ловни и друге видове туризма;
- бањском туризму – са целогодишњом понудом у здравственој рехабилитацији, здравственој, општој и спортској рекреацији на тлу и води, на бази минералних и термоминералних вода и климатских погодности; уз планински, сеоски, еколошки и друге видове туризма;
- градском туризму – Врања, Лесковца, Власотинца и иницијацијом градског туризма у осталим општинским центрима, са целогодишњом понудом манифестационог и пословног туризма, рекреације и сл;
- транзитном туризму – првенствено на правцу коридора аутопута Е-75 деоница Ниш- граница Републике Македоније, источном и западном туристичком коридору и гребенско-панорамском туристичком коридору, уз функционалну интеграцију са туристичком понудом окружења;
- сеоском туризму – са целогодишњом понудом, уз планински, еко и етно-туризам, ловни туризам, производњу еко-хране, етно-занатских производа и др.

Туристички простор планског подручја обухвата део туристичког кластера југоисточна Србија са туристичком дестинацијом/регијом Крајиште и Власина, са водећим активностима скијања и других зимских спортова као и летње рекреације.

Планско опредељење је да се туристичка дестинација/регија Крајиште и Власина организује преко три субдестинације/регије и то: северне (планински сектор Чемерник-

Острозуб-Грамада са Власотинцем и Црном Травом и др), средње (планински сектор Бесна Кобила-Варденик-Милевска планина са Сурдулицом, Власинским језером, Врањем, Врањском Бањом, Бујановцем и др.) и јужне (планински сектор Дукаат-Патарица-Црноок са Босилеградом, Трговиштем и др).

Субдестинације/регије би биле организоване преко следећих туристичких рејона у којима се може формирати интегрална туристичка понуда:

1. Црнотравско-Власотиначки рејон (са планинама)
2. Сурдулички рејон (са језером и планинама)
3. Врањско-Бујановачки рејон (са бањама и планинама)
4. Трговишко-Босилеградски рејон (са планинама и језерима)
5. Рејон Горња Јабланица-Пуста река
6. Лесковачки рејон
7. Кукавичко-Грделички рејон
8. Прешевски рејон

Црнотравско-Власотиначки рејон (са планинама) представља северни део туристичке дестинације/регије Крајиште и Власина, који у Јабланичком округу захвата општине Власотинце и Црна Трава. Рејон обухвата планински сектор Чемерник-Острозуб-Грамада (1721 m н. в.) са Власотицем, Црном Травом и другим насељима, објектима и вредностима.

У функционалном смислу рејон делом гравитира ка Власинском језеру – као главном средишту туристичке понуде дестинације/регије на воденим површинама.

Главна туристичка понуда рејона, концентрисана данас у градском туристичком месту – општинском центру Власотинце и планинском туристичком месту – општинском центру Црна Трава развијаће се уз интеграцију са бројним туристичким ресурсима и природним и културним вредностима у непосредном окружењу и појединачним мањим подпланинским и планинским насељима.

Туристичка понуда рејона заокружиће се изградњом хидроакумулације Свође и активирањем потенцијалних алпских скијалишта-ски стадиона на северним падинама Чемерника, Острозуба и Грамаде.

Са блиским прикључком на транзитни туристички коридор аутопута Е-75 (петље „Власотинце“, „Грделица“ и „Предејане“), полазиштем и деоницом гребенског-панорамског пута (Власотинце-Мали Чемерник), деоницом источног туристичког коридора (Свође-Преслап) и развојем локалне путне мреже, сви туристички потенцијали интегрисаће се у јединствену понуду рејона са доминантним активностима целогодишњег планинског туризма, као и манифестационог (Вински бал и др), сеоског, ловног, риболовног, туризма на воденим површинама, потенцијално еколошког и других видова туризма.

Главна туристичка понуда рејона биће организована у следећим комплексима и местима:

- туристички комплекс Власотинце са туристичким потенцијалима рејона;
- туристички комплекс Црна Трава са туристичким потенцијалима рејона.

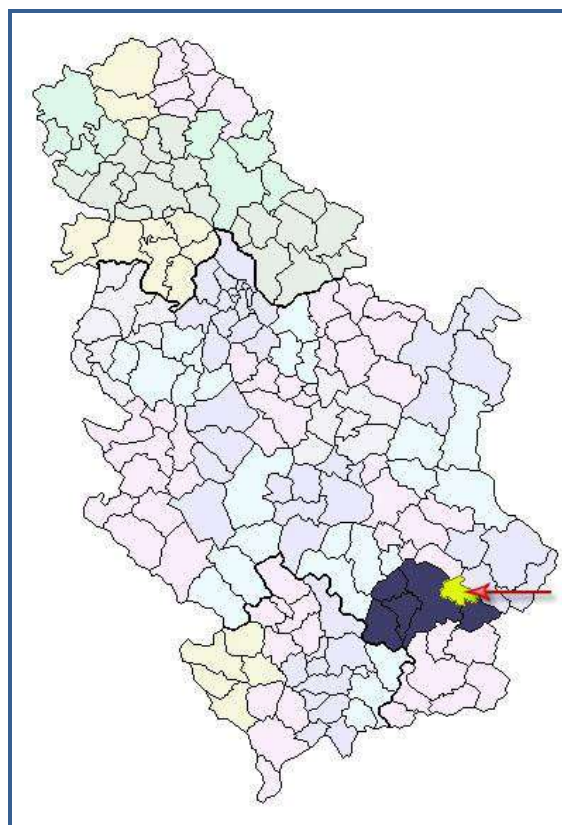
4 ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

4.1 ТУРИСТИЧКО ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

Општина Власотинце се налази у југоисточном делу централне Србије и припада Јабланичком округу. Смештена је у сливу средњег и доњег тока реке Власине, при ушћу Власине у Јужну Мораву, на обронцима Суве Планине, Чемерника, Крушевице и Острозуба. Граничи се на северу са територијом општине Гаџин Хан, на североистоку са територијом општине Бабушница, на југоистоку са територијом општине Црна Трава и на југозападу и западу са територијом Града Лесковца.

Општина, у морфолошком погледу, има претежно брдско-планински карактер (80% територије). Западни долинско-котлински део територије чини плодна равница (источни део Лесковачке котлине).

Са саобраћајно - географског аспекта, општина има транзитни карактер. Удаљена је само 5 km од међународног коридора Е-75 Ниш-Скопље. Кроз средиште општине у правцу запад-исток пролази магистрални пут М9 (Лесковац - Власотинце-Бабушница - Пирот) који представља једну од значајнијих саобраћајних веза овог дела Србије са суседном Бугарском. Такође, са саобраћајног аспекта значајан је и регионални пут Р 122 (Лесковац- Власотинце - Црна Трава - Власинско језеро).

Слика 1: Положај Власотинца у Србији

Територија општине Власотинце простире се на 308 км². На простору општине у 48 насеља, према попису из 2002.г., живело је укупно 33312 становника. Просечна густина насељености на нивоу општине износи око 108 ст/км². Територија општине обухвата 47 катастарских општина.

Власотинце (16.212) је највеће насеље и уједно административни и економски центар општине. Насеља у брдско-планинском делу Власотиначког краја су разбијеног типа, пространа су,

заузимају велику површину и имају по десетак па и више махала. У Морави и на источним ободима Лесковачке котлине села су ушорена и густо насељена па имају и преко хиљаду становника.

Слика 2: Подручје општине Власотинце

Околина Власотинца насељена је врло рано. Најстарији познати трагови живота на овом подручју потичу још из неолита. На историјским мапама од 13. до 15. века власотиначки крај се увек налазио у границама српске државе. Под именом Влашотинац, Власотинце се по први пут помиње почетком 16 века и то у првом сачуваном попису из 1516. године. У документима из тог периода срећу се подаци о доброј насељености ових крајева (посебно равничарских предела) и доброј мрежи путева.

За варошицу, Власотинце је проглашено 1878. године по ослобођењу југа Србије од Турака. 1893. године је добило први урбанистички план, који је израдио инжењер Бартос. Бивши власотиначки срез био је шири него садашња територија општине Власотинце. Обухватао је више заплањских насеља, део Лужнице, Црну Траву, Грделицу и још неколицину поморавских села.

4.2 ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА

Подручје општине Власотинце је диференцирано на два јасно издвојена дела: равничарски и брдско-планински, који се међусобно разликују по геоморфолошким, климатским, хидрогеолошким и биогеографским карактеристикама.

Слика 3: Равничарски део општине Власотинце

Рељеф је врло разуђен и са знатним висинским разликама од 1200 m – од коте истека Јужне Мораве (230) до врхова на Остозубу (1433), па се издвајају три целине:

- *Равничарски појас* - до око 300 мнв, чини мањи део општинске територије, концентрисан је лепезасто на западу, око Власине и део је Лесковачке котлине.
- *Ниске планине са побрђем* – надовезују се на равничарски појас и чине већи део подручја; испресецају се дубоким, често и клисурастим долинама реке Власине и њених притока.
- *Средњевисоке планине* - су у крајњем јужном делу и захватају најмањи део Општине. Издваја се планински масив Јастребац-Остозуб, где доминирају и највиши врхови – Раскрсје (1433), Огорела чука (1360) и Букова глава (1339).

Скоро целокупно подручје пипада сливу Власине, осим мањих делова на југозападу у сливу Рупске реке и у западном делу Општине, који се директно сливају у Јужну Мораву.

Три морфолошке целине подручја модификују умерено-континенталну климу у три варијанте:

- жупску, у равничарско-брежуљкастом делу, до 500мнв,
- праву умерено-континенталну климу, у појасу до 1000мнв,
- варијанту субпланинске климе у највишим деловима изнад 1000мнв,

Слика 3: Планински део општине Власотинце

Хидрографска мрежа је неравномерно развијена. Већи део подручја Општине захвата средњи и доњи део слива Власине, а мањи део слив Рупске реке.

Власина је највећи водоток на подручју општине Власотинце. Десна је притока Јужне Мораве, друга по величини, дуга 70 km. Настаје на Власинској висоравни и протиче кроз подручје Сурдулице, Црне Траве, Власотинца и Лесковца. Најважније притоке на подручју Власотинца су: Тегошница, Лужница, Пуста река, Бистрица и Раставница. Горњи ток Власине, од извора до Власотинца је у квалитету I и II категорије вода.

Око 53,6% укупне територије подручја општине Власотинце обухвата пољопривредно земљиште (око 165 km²), које је изразито хетерогено по заступљености, начину коришћења и бонитету. Због велике просторне хетерогености природних фактора, који се одражавају на услове за развој пољопривреде и других привредних делатности, издвајају се три пољопривредна подручја:

- Равничарско – до око 300 m н.в., са нижим брдима, долинама и котлинама;
- Брдско-планинско - обухвата површине до око 800 m н.в;
- Планинско - обухвата површине преко 800 m н.в.

У складу с хетерогеним карактером простора, удео интензивних култура – оранице и баште 7.469 ha (24%), воћњаци око 1.829 ha (5,9%) и виногради око 1.535 ha (4,9%), у укупним површинама је веома висок (око 34,8%), а трајних травњака је значајан – ливаде и пашњаци 5.673ha (18,4%). Оваква структура се одражава и на велике разлике у структури коришћења укупног простора, у зависности од њихових висинских обележја.

Око 12.241 ha (39,8%) укупне територије подручја општине налази се под шумама. Станишни услови су повољни за развој аутохтоних врста дрвећа (посебно букве, граба и храстова). Однос обраслих и необраслих површина је повољан - од укупно обрасле површине, високе шуме заузимају око 90% шумског земљишта, изданаčke и вештачки подигнуте састојине мањи део, а занемарљиво шикаре и шибљаца.

Шумска вегетација је богата али добро очуваних шума има веома мало. Знатно веће површине захватају деградиране и ерозивним процесима захваћене шуме. Последњих година све је више присутан и проблем сече букових шума.

На подручју општине је ловиште "Лужница" укупне површине 307,93 km², док је ловно-продуктивна површина 254,54 km² (82,66%); орографски, хидрографски, педолошки и климатски услови у ловишту су задовољавајући у току вегетационог периода, мир у ловишту је добар у већем делу, али постоји блага тенденција смањења ловно-продуктивних површина.

Матични фонд гајених врста дивљачи чине: срна, дивља свиња, зец, фазан, пољска јаребица. Мањи шумски комплекси, местимично пошумљене површине, изданацке шуме, шикаре и сл. у нижим деловима више погодују ситној дивљачи, док већи шумски комплекси мешовитих шума у планинском, мање насељеном подручју, више погодују крупној дивљачи.

Повољни климатски услови, богатство шумских плодова, бројна дивљач и атрактивност предела пружају могућност за развој спортског и рекреативног туризма.

4.3 ДРУШТВЕНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА

4.3.1 Становништво

На подручју општине Власотинце изражене су крупне демографске промене. Неравномеран и поларизован размештај, испољен све већом концентрацијом становништва у општинском центру и пражњењем руралних територија, има све већу негативну улогу у развоју становништва на овом подручју. Од укупно 33.312 становника општине Власотинце, 49% или прецизније 16.212 становника општине, живи у градском насељу, а око 17.100 становника у сеоским насељима.

Позитиван демографски тренд трајао је до 1971. године, после чега долази до смањења укупног становништва и погоршања свих виталних демографских карактеристика.

Поред градског центра, пораст броја становника 2002. године, у односу на предходне пописе, имало је још 5 насеља општине - Батуловце, Бољаре, Прилепац, Стајковце и Шишава.

Имајући у виду чињеницу да демографско пражњење одликује одлив млађег, радно способног становништва, поједина рурална насеља би у дугорочном периоду могла да остану без сталних становника – првенствено Јаворје, Козило и Тегошница.

Табела 1. Становништво општине Власотинце у односу на Јабланички округ

		Број становника		Пораст/пад становника	
		1991	2002	укупно	просечно годишње на 1000 становника
1	Јабланички округ	251301	240923	-10378	-3.8
2	Бојник	14341	13118	-1223	-8.1
3	Власотинце	34029	33312	-717	-1.9
4	Лебане	26722	24918	-1804	-6.4
5	Лесковац	159478	156252	-3226	-1.9
6	Медвеђа	12953	10760	-2193	-16.8
7	Црна Трава	3778	2563	-1215	-35.8

У старосној структури становништва значајно је повећан је удео старачког становништва. Процент становништва старијег од 50 година у општини Власотинце износи чак 36,16%.

Популационо старење детерминише прилично ограничавајући демографски оквир формирања радног континента, а самим тим и активног становништва. Повећање старачког, углавном економски неактивног становништва, неминовно проузрокује повећање личне и јавне потрошње, пре свега у домену издвајања средстава за здравствено, социјално и пензијско осигурање старих лица. Старење становништва је крајње неповољно по друштво јер се смањује његова виталност, динамизам и предузетничка активност.

Што се тиче етничке структуре становништва (према попису из 2002. године), 32.858 (или 98,63%) становника општине Власотинце чине Срби, 277 становника (0,81%) су Роми, а преосталих 0,5% становништва чине Македонци, Хрвати, Црногорци, Мађари, Румуни.

Образовна структура становништва општине Власотинце, лошија је од просечне образовне структуре становништва Републике. Одликује је већи удео необразованог (становништво које није похађало или завршило основну школу) или недовољно образованог становништва (већи удео становништва са завршеном само основном школом или непотпуном средњом школом), а упола мањи удео становништва са високом стручном спремом у односу на Републику.

Незапосленост у Власотинцу је агрегатна (у смислу недовољне тражње) и структурна (у смислу недовољне прилагођености понуде потребама за радном снагом у погледу квалификација и профила). Стопа незапослености у Власотинцу у 2008. години износила је 16,3%, што је далеко изнад републичког просека (9,7%).

Учешће незапослених лица у укупном броју становника општине је 16,3%, у укупном броју становника, учешће незапослених лица која први пут траже запослење у укупном броју незапослених је 3.137 (57,7%), што додатно упућује на закључак да је незапосленост главни проблем општине, односно неприлагођене привредне структуре.

Према подацима из 2008. године, незапослених без квалификације било је 2.194 или 40,4%. Посматрајући старосну структуру незапослених, високо учешће у укупном броју незапослених имају млади до 30 година и особе са ниским нивоом стручног образовања (31%). Што указује на проблем запошљавања младих кадрова и неприлагођеност у погледу квалификације и профила расположиве радне снаге).

Према квалификационој структури највећи број незапослених је са трећим и четвртим степеном стручне спреме (око 77% од укупног броја). Посебан проблем представљају млади који први пут траже посао. На прво запослење чека 3.505 лица или више од 70 % укупног броја незапослених. Стварно стање незапослености не може се тачно утврдити због чињенице да одређен број људи ради у зони сиве економије, те иако привређују нису регистровани. Са друге стране велики број људи се воде као запослени, али у предузећима која су пред стечајем/приватизацијом где остварују минималне или никакве приходе. Оваква структура јасно указује на неопходност сталног усавршавања и подизања квалификационог нивоа незапослених кроз програме формалног и неформалног образовања.

Запосленост на територији општине Власотинце је далеко испод просека републике, свега 15,9%, међутим велика шанса је у формирању индустријске зоне и најавама проширења капацитета постојећих фирми и доласку нових фирми.

Највећи број запослених ради у делатностима терцијалног сектора (31%) а затим у секундарном (22%) и примарном сектору (1,2%). Основна делатност примарног сектора је пољопривреда. Међу делатностима секундарног сектора највећи удео има прерађивачка индустрија (19,9%). У оквиру делатности терцијалног сектора најзаступљеније је образовање (8,8%), а затим здравство (6,2%), трговина (4,8%), државна управа (3,8%), комуналне делатности (1,9%)...

Табела 2. Кретање запослености и незапослености*

		Запосленост (% од укупног становништва)				Незапосленост (% од укупног становништва)			
		2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
1	Република Србије	27.7	27.1	26.7	26.6	12.0	12.3	10.5	9.7
2	Општина Власотинце	17.8	19.1	15.7	15.9	15.0	15.0	13.8	16.3

*Обухваћено је становништво запослену у привредним друштвима, установама, задругама и организацијама.

4.3.2 Насеља

На подручју општине јасно се уочава изражена дихотомија на релацији општински центар-остала рурална насеља, као и непостојање значајнијих насељских центара у руралном делу општине, због чега и не можемо говорити о јасно израженој хијерархији насељских центара.

Ипак, на подручју општине, могуће је издвојити поједина насеља која имају извешан ниво централитета у односу на насеља у свом непосредном окружењу (некадашњи традиционални насељски центри) и која поседују релевантне потенцијале да у будућем систему преузму значајнију улогу у насељској хијерархији.

У општини се, према значају и потенцијалима за даљи развој издвајају:

Општински центар – градско насеље Власотинце, у коме су сконцентрисане најважније административне и управне функције, јавне службе, већина привредних активности, највећа концентрација трговине и услуга, итд.

Традиционални насељски центри

Свође – традиционални центар (некадашње седиште општине) у рубном североисточном делу општине. Истиче се положајем, на раскршћу важних саобраћајних праваца - М9 и Р122. Потенцијал за његову поновну афирмацију ослања се на планирану изградњу акумулације „Свође“ и интензивнији развој туристичких садржаја, као и на адекватније искоришћење саобраћајног положаја и значајних природних ресурса овог дела подручја општине.

Горњи Присјан – ово насеље се развило као центар, захваљујући специфичној позицији у општини (рубни северни део подручја) и доброј саобраћајној опслужености (положај на Р-241). Насеље је збијеног типа, изразито депопулационо, са добро развијеним, али недовољно искоришћеним јавним сервисима. Има услове за развој пољопривреде, а због доброг саобраћајног положаја, и за развој секундарних и терцијарних делатности.

Доња Лопушња – локални центар за насеља у јужном делу подручја. Добро је саобраћајно повезан са општинским центром. Интензивнијим развојем туризма на подручју Острозуба и повезивањем са значајним туристичким атрактерима у окружењу (Власинско језеро), стварају се услови за развој разноврсних комплементарних делатности у функцији туризма на овом подручју, а тиме и подизања значаја овог насељског центра у будућем насељском систему.

Тегошница – локални центар за насеља у рубном југоисточном делу општине. Типично друмско насеље уз Р 122, са веома малим бројем становника, али са концентрацијом услуга и јавних служби, намењених становништву околног планинског подручја. Централитет овог насеља је данас у великој мери изгубио на значају. Планираном изградњом акумулације „Свође“, перспектива овог насеља је његово гашење, измештање постојећих садржаја и преусмеравање веза на оближњи центар Свође.

Развијенија сеоска насеља

Стајковце – најразвијеније насеље на подручју општине, смештено у његовом западном котлинском делу. Ово насеље једино бележи значајан демографски, али и привредни раст (заснован пре свега на добрим резултатима у повртарству).

Шишава – насеље у средишњем делу општине преко кога се насеља северног дела подручја (Доња Ломница, Скрапеж, Средор, Горња Ломница, Црна Бара, Гуњетина, Липовица, Комарица), даље повезују са општинским центром. Шишава у једном делу има и карактер приградског насеља, услед близине и добре саобраћајне повезаности са Власотинцем.

Орашје – насеље југозападном делу општине у близини Власотинца, са изузетним условима за развој виноградарства.

Остала (примарна) сеоска насеља

За њих је карактеристично да, у зависности од положаја у оквиру општине, природних услова и демографских карактеристика, имају различит степен развијености и потенцијале за будући развој. Насеља у западном делу, боље саобраћајно повезана и ближа општинском центру, имају боље услове за развој и значајнији демографски потенцијал од насеља у јужном, источном и северном делу општине.

Основни проблеми, нарочито насеља у брдско-планинском појасу су: слаба инфраструктурна опремљеност, недовољна саобраћајна повезаност подручја, недовољно развијена или потпуно неразвијена мрежа насељских садржаја, слаба насељеност простора, итд.

4.4 ИНФРАСТРУКТУРНА ОПРЕМЉЕНОСТ

Дугорочно заостајање у развоју општине изазвало је и низак ниво инфраструктурне опремљености у комуналној, привредној и социјалној инфраструктури. Значајан корак за развој инфраструктуре представља и усвајање ГП Власотинце 2010, чиме се отварају могућности за боље планирање и реализовање одговарајућих потребних инфраструктурних садржаја.

4.4.1 Саобраћајна инфраструктура

Мрежу државних путева чине:

- Државни пут првог реда број Приштина-Пирот на деоници од Стајковца до Свођа, у дужини од 25,320 km.
- Државни пут другог реда број 122 (Свође - Доње Гарје)
- Државни пут другог реда број 123а од (Власотинце - Орашје)
- Државни пут другог реда број 241 од (Горњи Присјан, граница са општином Гаџин Хан до границе са општином Бабушница).

Општина Власотинце располаже са 237,3 км општинских путева, са савременим коловозним застором, туцаничким коловозним застором и земљаним путевима.

Државни пут првог реда број Приштина-Пирот генерално посматрано је у задовољавајућем стању. Стање државних путева другог реда генерално је оцењено као задовољавајуће.

Стање локалних-општинских путева је незадовољавајуће. Коловозна конструкција на општинским путевима са савременим коловозом има значајна оштећења. У лошем стању су и туцанички и земљани путеви.

У области саобраћајне инфраструктуре главна достигнућа су асфалтиране поједине улице у граду, уређен главни градски трг и поједини локални путеви. Велики део путних праваца према сеоским МЗ није асфалтиран (Тегошница, Горњи и Доњи Дејан, Равни Дел), а постојећи локални путеви захтевају озбиљну реконструкцију (асфалтирање или насипање).

4.4.2 Комунална инфраструктура

Насеље Власотинце се снабдева водом из водозавхата у кориту реке Власине, у селу Брезовица, на око 3km узводно од насеља Власотинце. Вода се гравитационим цевоводом транспортује до црпне станице сирове воде у саставу Постројења за пречишћавање воде "Нерезине".

Капацитет цевовода сирове воде је око 220-300 l/sec, што омогућава транспорт повећаних количина воде према потребама конзумног подручја за наредни период до 2030.годин. Постројење за пречишћавање воде је пуштено у погон 1995.год. Дистрибутивна мрежа обухвата Власотинце и околна приградска насеља: Бољаре, Манастириште, Шишава, Доња Ломница, Орашје и Кукавица.

Стање санитације насеља није задовољавајуће, јер само у граду Власотинцу постоји изграђена канализација за прикупљање, одвођење и пречишћавање употребљених санитарних вода, док у осталим насељима не постоје практично никакви савремени канализациони системи, већ се отпадне воде упуштају у неадекватне септичке јаме, напуштене копане бунаре или директно у околне водотоке.

Канализациони систем у Власотинцу је конципиран као сепаратни, али услед непостојања атмосферске канализације, доста велики број корисника је прикључио одводе са кровова на фекалну канализацију, то доводи до преоптерећења, зачепљења фекалне канализације и изливања из шахти на околни терен, што угрожава здравље грађана.

Садашње постројење за пречишћавање отпадних вода је превазиђено, па сад не обезбеђује предвиђен степен пречишћавања.

И поред тога што у општини Власотинце постоји постројење за пречишћавање отпадних вода, његов капацитет и техничка опремљеност нису у потпуности довољни. Проблем представља и недостатак претретмана за индустријске отпадне воде, непостојање канализационе мреже у рубним деловима града и као и у свим сеоским насељима.

У местима где канализациона мрежа не постоји, проблем отпадних вода се решава индивидуално, изградњом углавном непрописних септичких јама, директним испуштањем у оближње потоке, канале и јаркове који у неким случајевима пролазе дуж главног пута у насељима и представљају сталну опасност од заразе. Отпадне воде одлазе директно у реку, а пре свега је угрожен горњи ток реке Власине, где се отпадне воде из општина Црна Трава и Бабушница директно изливају у водоток непречишћене.

4.4.3 Енергетска инфраструктура

Иако је читава површина општине покривена електро-енергетском мрежом, акутни проблем представља нисконапонска мрежа, због велике дужине НН извода и недовољног броја трафо станица, пре свега у сеоским насељима општине. Посебан проблем представљају и дотрајали и оштећени дрвени стубови, који датирају од пре 1970. године.

Индустријска зона и рубна подручја града Власотинце су су такође енергетски неразрешена и о овоме треба посебно водити рачуна, управо због планираног проширења индустријске зоне.

Електроенергетски систем одликује смањена сигурност и поузданост снабдевања потрошача електричном енергијом. Овакво стање је последица старости и лошег одржавања постојеће опреме, дугогодишњег застоја у развоју, што узрокује високе губике у односу на укупну преузету електричну енергију који износе око 15%..

4.4.4 Туристичка инфраструктура

Повезаност и доступност туристичких места и локалитета на подручју Власотинца је веома лоша - не постоји систем одговарајућих саобраћајница, пешачких и бициклистичких стаза које повезују туристичка места, области и рекреативне просторе.

У одрженој мери је задовољавајућа приступачност део долине Власине, непосредно уз водоток узводно од Власотинца. Стање локалних путева је на појединим деоницама

незадовољавајуће што битно умањује приступачност потенцијално атрактивних излетишта или потенцијалних смештајних капацитета за сеоски туризам.

Као посебан проблем издваја се одсуство организованог превоза унутар туристичке регије, као и потреба за организацијом екскурзија и излета за посетиоце туристичких центара у овој регији.

4.5 ОРГАНИЗАЦИОНИ ФАКТОРИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА

Управљачки модел за сектор туризма у општини Власотинце за сада није у потпуности дефинисан и постављен. Овим пословима се бави Канцеларија за локални економски развој и један сарадник који је ангажован преко уговора о делу.

4.6 МАТЕРИЈАЛНА БАЗА РАЗВОЈА ТУРИЗМА

У овом поглављу је дат приказ природних и антропогених туристичких ресурса, као и њихова анализа и туристичка валоризација са аспекта могућности коришћења у туристичкој понуди.

4.6.1 Критеријуми за туристичку валоризацију

Валоризација представља једну од најважнијих фаза у процесу стратешког и просторног планирања развоја туризма, али се истовремено ради о најкомплекснијој и сложеној фази, посебно када је у питању процена самих ресурса и њихових капацитета, чију туристичку вредност је често тешко објективно проценити.

Циљ валоризације је да процени вредност елемената туристичког потенцијала (појединачно и њихов ланац вредности), односно утврди њихову употребну и развојну вредност. Након туристичке валоризације могуће је по вредности, капацитетима и значају рангирати ресурсе и остале елементе потенцијала према процењеној вредности.

Туристичка валоризација, такође, представља вредновање, тј. квалитативно и квантитативно процењивање туристичких вредности ресурса, као и осталих конститутивних елемената туристичког потенцијала (туристичке инфраструктуре).

Предуслов приступању туристичкој валоризацији је да неки објекат/локалитет, поседује туристичка својства, а пре свега својство атрактивности (раритетност, знаменитост, естетске вредности или атракција), да буде туристичка вредност, а то значи да својим својствима задовољава туристичку потребу и тражњу.

Две су основне категорија значајне у туристичкој валоризацији – атрактивност и вредности. Резултат туристичке валоризације је туристичка вредност. Један од метода туристичке валоризације је комбиновани квалитативно – квантитативан компаритивни метод којим се утврђују квалитативни и квантитативни аспекти којим се исказује туристичка вредност.

Основни принципи у туристичкој валоризацији и примени одређених критеријума за оцењивање су следећи:

- могу се поредити само туристичке атрактивности исте врсте,
- у систем компарације морају се уврстити највише афирмисани мотиви, најближи и неки други карактеристични мотиви
- може се применити и принцип комплементарности укључивањем у вредновање мотива друге врсте

Критеријум за оцену туристичке вредности идентификованих потенцијала су следећи:

Индикатор	Опис индикатора
Доступност локалитета	Доступност је један од значајних предуслова афирмације туристичких вредности. У овом случају анализира се доступност локалитета у односу на центар Власотинца, с обзиром да се ради о потенцијалним туристичким вредностима које имају статус комплементарних елемената укупне туристичке понуде Власотинца. Овај индикатор има временску, физичку, економску и психолошку дијеменију, а може бити описан рангом: 1. недоступан за посету 2. ограничено доступан 3. доступан за индивидуалне посете 4. доступан 5. доступан за масовну посету
Знаменитост (објекта или појаве...)	Индикатор знаменитости одређеног објекта или појаве се може описати доле наведеном скалом од 1 до 5. Изузетна знаменитост може бити значајан фактор туристичке валоризације ресурса и снажан мотор развоја туризма.
Естетске вредности	Градација креће од нижем ка већем, при чему степен естетске вредности може имати, као и степен знаменитости, може имати велики потенцијал.
Атрактивност и/или раритетност	Уз знаменитост, естетске особине и куриозитетност/раритетност чине значајна потенцијал за туристичку афирмацију. Висок ниво атрактивности/раритетности су изузетно погодне категорије на основу којих је могуће изабрати „уникуе селлинг поинт“ односно, могуће је направити туристички производ који ће се значно разликовати од других на тржишту.
Могућност изградње туристичке инфраструктуре	Могућност изградње туристичке инфраструктуре се односи на физичко-просторни, еколошки, формално-правни аспект изградње туристичке инфраструктуре као предуслова туристичке афирмације.
Могућност комерцијализације (улазнице, сувенири додатне услуге и сл.)	Могућност комерцијализације ресурса је индикатор који често може пресудно утицати на економску одрживост туризма, а зависи од низа фактора као што су предузетност, просторне карактеристике, пластичност појаве и слично.
Оцена према комплементарним туристичким вредностима	Оцена према комплементарним туристичким вредностима је оцена степена уклопљености са осталим елементима туристичке понуде. Сви елементи туристичке понуде не би требало да буду у колизији, то јест да буду тотално различити и да искључују један другог, јер се на тај начин губи на имицу тоталног туристичког производа. Оцењују се са скалом од 1 до 5 тј. од „у колизији су“ до „потпуно су комплементарни“.
Оцена према конкурентским туристичким вредностима	Оцена према конкурентским вредностима је оцена ресурса у односу на ресурсе са истим или сличним карактеристикама. У случају да већ постоји афирмисан туристички производ, услуга или вредност, требало би одустати од валоризације у том случају, јер тада је позиционирање на тржишту доста неизвесније.
Могуће искуство и доживљај локалитета	Могуће искуство и доживљај локалитета су индикатори који се описују као интезитет туристичких доживљаја од стране посетилаца.
Могућност додатне валоризације	Могућност додатне валоризације се односи на постојање услова да се сем у туристичке сврхе ресурси искористе и за друге намене (заштита животне средине, очување културног наследја, социјалне функција привредна активност и сл.

Скала за оцењивање туристичке вредности у квалитативно-компаративном методу туристичке валоризације креће се у опсегу оцена од 1 до 5, при чему је:

- 1 – *недовољан квалитет, потенцијал, ресурс, није за туристичку валоризацију;*
- 2 – *квалитет који задовољава, локалног туристичког значаја (емитивно подручје Власотинца);*

- **3 – добар квалитет ресурса, ширег локалног значаја** (емитивно подручје околних општина),
- **4 – врло добар квалитет, регионалног значаја** (емитивно подручје јужне Србије округа и секундарно излетиште туриста из околних туристичких центара),
- **5 – одличан квалитет ресурса, националног туристичког значаја** (емитивно подручје наше земље, посета транзитних туриста на туристичком правцу ка Грчкој или Бугарској и потенцијално одредиште гостију на кружним - мулту цоунтру пацкаге или транзитним турама).

Ова скала се мора прилагодити референтном систему односно контексту у ком се процењује туристичка вредност, у просторном смислу. У овом случају скала је направљена за валоризацију вредности који се налазе у простору региона Јужне Србије. Предложена скала је прилагођена референтном систему односно контексту у ком се процењује туристичка вредност, у просторно-функционалном смислу. Такође и критеријуми се прилагођени локалном окружењу општине Власотинце.

Међутим, квантитавне вредности не морају бити апсолутно пресудне с обзиром на вишедимензионалност и динамичност туризма као појаве, па су поједине оцене кориговане у току консултација и интервјуа са идентификованим заинтересованим странама.

4.6.2 Природни туристички ресурси

	Назив	Опис	Постојећи производи/услуге	Постојећа инфраструктура
1	Реке, Јужна Морава и Власина	Реке, Јужна Морава и Власина са притокама и долински предели средњег тока Власине.	Неуређена купалишта, излетишта, риболов	Није успостављена
2	Планине на територији и у околини (Острозуб, Јастребац, Крушевица)	Планине, планинска села са делимично очуваном традиционалном архитектуром, неизграђена и лоша путна мрежа, изражена депопулација	Обележене пешачке стазе, неуређена излетишта и видиковци	Обележене пешачке стазе, необележени остали објекти и локалитети
3	Власотиначко виногорје	Традиционална производња вина и алкохолних. Производи су углавном локалног значаја и пласирају се на тржишту Власотинца и Лесковца. У складу са традицијом производње вина организује се и традиционални Вински бал.	Приватне винарије и произвођачи алкохолних пића, директна продаја производа	Није успостављена
4	Ендемична биљка зеленика на локалитету Зеленичје.	Подручје очуване природе и предела.	Не постоје	Постоји табла са називом локалитета, остала инфраструктуре није успостављена,
5	Ловни резерват на Чемернику	Матични фонд гајених врста дивљачи чине: срна, дивља свиња, зец, фазан, пољска јаребица.	Лов.	Ловиште означено таблом

4.6.3 Антропогени туристички ресурси

	Назив	Опис	Постојећи производи/услуге	Постојећа инфраструктура
1	Манифестација „Вински бал“	Бал се одржава сваке године у септембру месецу. Манифестација је локалног и делимично регионалног карактера. У оквиру бала се организује избор најбољег винара, виноградача, мис бала...	Дегустација и продаја вина.	Не постоји
2	Вештачко језеро	Вештачко језеро у самом граду.	Купалиште, спортско рекреативни терени, угоститељски објекти, спортска хала, хотел.	Не постоји.
3	Стара чаршија	Стара чаршија је настала у другој половини 19. века и сачувала је свој изглед и данас.	Шетња и разгледање објеката.	Не постоји.
4	Спомен паркови и споменици	Спомен парк на старом гробљу и Спомен парк поред обале Власине; споменик ратницима Балканских ратова и првог светског рата	Не постоје.	Не постоје
5	Црква Сошествија Светога Духа	Објекат традиционалне архитектуре.	Продаја црквених сувенира и религијских предмета.	Није успостављена
6	Кућа Милана Валчића	Објекат традиционалне архитектуре.	Не постоје	Није успостављена
7	Млин Поповића	Стари млин на Власини.	Није у функцији.	Није успостављена
8	Народни дом	Објекат традиционалне архитектуре.	Не постоје	Није успостављена
9	Турска кула – Звичажни музеј	Објекат традиционалне архитектуре – музеј.	Музеј	Музејска поставка
10	Остаци римских утврђења	Остаци римских утврђења код села Горњи Присјан, Самарница и на локалитету Ђерамиџиница, на путу према Шишави, трагови римског војног утврђења код код ушћа Лужнице у Власину.	Не постоје	Није успостављена
11	Археолошки локалитети	Локалитети Предстража и Стража; локалитет Градац; локалитет Трап код села Конопница (остаце опеке); локалитет Прокоп римски град код села Златићево (зидови рановизантијског утврђења); локалитет Латинско гробље; Морич код Лопушње; археолошко налазиште у селу Бољаре; локалитет Сланиште код села Конопница.	Не постоје	Нису успостављени

4.6.4 Валоризација туристичких потенцијала

За потребе валоризације туристичких потенцијала општине Власотинце, примењена су две фазе. У првој фази је одабрано 10 туристичких потенцијала, на основу претходних истраживања, мишљења заинтересованих страна и виђења ангажованих експерата. У другој фази, одабраних 10 потенцијала је оцењивано и вредновао у складу са дефинисаним критеријума, како би се добила коначна ранг листа туристичких потенцијала општине Власотинце, са аспекта могућности валоризације за потребе туристичког развоја.

КРИТЕРИЈУМИ ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ	Манифестација „Вински бал“	Вештачко језеро	Турска кула – Звичјајни музеј	Планина Остроzub	Виногорје и вински подруми	Народни Дом	Излетиште Чобанац	Планинарске стазе	Река Власина	Црква Сопштваја Св. Духа
Доступност локалитета/атракције	5	5	5	2	4	5	2	4	4	5
Знаменитост (објекта или појаве...)	3	2	3	4	2	2	2	3	3	4
Естетске вредности	3	3	3	4	3	2	4	4	4	4
Куриозитетност и/или раритетност	2	2	3	2	2	3	3	2	3	3
Могућност изградње туристичке инфраструктуре	5	5	5	3	4	4	3	3	2	2
Могућност комерцијализације (улазнице, сувенири додатне услуге и сл.)	5	4	5	2	4	3	1	1	1	1
Оцена према комплементарним туристичким вредностима	4	4	3	3	3	2	3	3	3	3
Оцена према конкурентским туристичким вредностима (рангирати на крају 1-5)	4	3	3	3	2	2	3	3	3	3
Искуство које посетилац може добити	4	2	3	4	4	3	4	4	3	3
Додатна валоризација локалитета/атракције	4	3	3	2	4	3	2	2	3	3
УКУПНО БОДОВА:	39	33	36	29	32	29	27	29	29	31

4.6.5 Смештајни капацитети

Општина Власотинце нема категорисана сеоска домаћинства. У општини постоје два хотела, али са неадекватним смештајним капацитетима и непотпуном услугом (само смештај).

4.6.6 Пратеће делатности

Угоститељство: Постоје угоститељски објекти мањег капацитета, али са понудом која није у потпуности задовољавајућа за потребе туриста. Заступљеност традиционалих јела и пића није задовољавајућа. Угоститељски објекти су углавном усмерени на локално становништво.

Пољопривреда: Упркос веома повољним природним потенцијалима (клима, рељеф, незагађеност терена, квалитет земљишта...), традицији у пољопривредној производњи као и чињеници да је добар део становништва оријентисан ка пољопривреди,

пољопривреда у општини Власотинце је и даље углавном екстензивна и најчешће традиционална, сем појединачних случајева који су тржишно опредељени.

По укупним површинама пољопривредног земљишта и начину његовог коришћења, западни део подручја има повољније услове за развој интензивне пољопривредне производње. Најквалитетнија обрадива земљишта су лоцирана доминантним делом у долинско-котлинским атарима поред Јужне Мораве и Власине. У осталом делу подручја, у планинским и периферним сеоским насељима, изразити су процеси депопулације.

Ратарство, а пре свега производња раног поврћа карактеристична је за равничарски део општине, а велики део пољопривредних површина које се обрађују је у затвореном простору (под пластеницима). У брдско-планинском пределу, терен је посебно погодан за плантажни узгој јагодичастог воћа.

У биљној производњи доминирају: повртарство (паприка, парадајз, купус, краставац), ратарство (кукуруз, пшеница) и крмно биље у равничарском подручју, затим воћарство (шљива, јабука и ораси, а последњих година вишња и јагода) и посебно виноградарство, претежно у брдском подручју.

Сточарска производња је слабије развијена, а у последње две деценије је скоро три пута смањен број грла, са даљом тенденцијом смањивања. Заступљено је говедарство (најчешће домаће шарено говедо у типу сименталца) и свињарство (укрштене расе ландраса, јоркшира и пиатрена) претежно у брдском подручју, а овчарство (укрштен витемберг, мање цигаја) у брдско-планинском подручју.

Спорт и рекреација. Дистрибуција терена за рекреацију и спорт на територији општине је неравномерна. Највише спортско-рекреативних терена и објеката је заступљено у општинском центру и равничарском делу општине. У осталим, нарочито брдско-планинским насељима у јужном и северозападном делу подручја, проблем представља недостатак, односно, неадекватна заступљеност и уређеност рекреативних простора.

Власотинце негује дугу и богату спортску традицију кроз активност бројних спортских удружења и клубова: ФК „Власина“, ФК „МСК“, РК „Власотинце“, ОКК „Власотинце“, стонотениски клуб, шаховски клуб, 2 карате клуба, боксерски клуб „Арена“, Кик бокс клуб „Власотинце“. Запажене резултате на државном и међународном нивоу постиже и атлетски клуб „Црна Трава“.

Носилац организације спортско рекреативних активности је спортски савез Власотинце. Најзначајнију спортску инфраструктуру градског насеља чини СРЦ „Власина“ који располаже затвореним и отвореним теренима за мале спортове (мали фудбал, рукомет, кошарка, одбојка), теретаном, халом за стони тенис, шах салом, итд. У непосредној близини СРЦ налази се и макадамска трим стаза (око 3км), која пролази дуж обала реке Власине, погодна за кондиционе припреме, као и „пич“ терен.

У оквиру градских школских објеката налазе се терени за мале спортове и 2 спортске сале. Фудбалски стадион у Власотинцу спада у боље опремљене стадионе у региону. Један од најзначајнијих потенцијала за развој спорта и рекреације на подручју градског насеља је купалиште на вештачком језеру на реци Власини где се одржава и традиционални летњи турнир „Одбојка на песку“.

С обзиром на перспективе развоја спорта у Власотинцу и позитивне демографске трендове који се у будућности очекују у градском насељу, постојећи спортски терени и простори нису довољни да задовоље бројне и разноврсне потребе младих, али и амбицију општине да заузме значајно место на спортској мапи Србије. Изражена је потреба за изградњом комплекса тениских терена, завршетком атлетског стадиона, као и изградњом отворених и затворених базена.

Поред Власотинца, традицију бављења спортом кроз оснивање и рад спортских клубова, као и солидну развијеност и опремљеност спортских објеката има и насеље Стајковце,

Батуловце, Бољаре и, нарочито, Шишава. Понуда спортско-рекреативних садржаја у осталим насељима је скромна.

Значајна је улога Планинарског друштва „Чемерник! које је сопственим ресурсима и уз помоћ општине обележила пешачке и планинарске стазе. Означену су стазе XXX у дужини од око 90 km. Планинарско друштво има развијену сарадњу са другим планинарским друштвима у Србији што представља потенцијал за формирање сегмента тржишта.

4.7 АНАЛИЗА ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА

У циљу дефинисања кључних субјеката који имају утицај, али и интерес за подршку процесима развоја туризма у општини Власотинце, спроведена је анализа кључних заинтересованих страна (у даљем тексту стејкхолдера).

Примењена методологија се заснивала на групном раду експертског тима са представницима општине Власотинце и представницима других стејкхолдера, који су износили своје ставове о развоју туризма и њиховој улози у том процесу.

Дакле, први део анализе стејкхолдера садржи основне приказ појединих заинтересованих страна по секторима (јавни, пословни и цивилни).

Други део садржи анализу заинтересованих страна са аспекта утицаја на развој туризма, значаја сваке заинтересоване стране у овом процесу, као и њихове спремности на сарадњу са Општином Власотинце. Трећа фаза је обухватала анализу стејкхолдера са аспекта њиховог позиционирања према напорима општине Власотинце на пољу развоја туризма. У том циљу је и извршено анкетно истраживање међу њима.

Заинтересована страна	Сектор	Утицај	Значај	Спремност на сарадњу	Подршка/ неодлучни/ опоненти
	Јавни Пословни Цивилни	Висок-Средњи- Низак	Висок-Средњи- Низак	Висока-Средња- Ниска	
Туристи	П	В	В	Н	Н
Локална самоуправа	Ј	В	В	В	П
Завичајни музеј	Ј	В	В	В	П
Сеоска домаћинства	П	Н	В	С	Н
Хотели	П	С	В	С	Н
Ресторани	П	С	С	С	Н
Планинарска удржења	Ц	С	В	В	П
Локалне невладине организације	Ц	Н	В	С	П
Локална туристичка агенција	П	С	В	В	П
Школе на подручју општине	Ј	С	С	С	П
Месне заједнице	Ј	С	С	В	П
Општина Црна Трава	Ј	С	С	С	Н
Општина Сурдулица	Ј	С	В	С	Н

4.8 SWOT АНАЛИЗА

SWOT анализа (анализа унутрашњег и спољњег окружења) обједињује и представља анализу стања у општини Власотинце добијену групним и индивидуалним интервјуима заинтересованих страна о проблемима и потребама заједнице у сектору туризма, као и податке и анализе из донетих стратешких докумената на локалном, регионалном и националном нивоу.

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • саобраћајни положај (близина ауто пута) • традиција у производњи вина • Рељеф и климатски услови • Здрава животна средина • Људски ресурси – образована и стручна радна снага • Природни ресурси-земљиште, воде, шуме • Постојање инфраструктурне и мреже друштвено-социјалних институција • Традиција у пољопривреди - ратарству и виноградарству • Спремност локалане самоуправе да сарађује са домаћим и страним институцијама • Резултати и достигнућа у спорту • Развијен саобраћај и транзит на Коридору X (примарни туристички коридор у региону). • Традиција виногорја, као изузетан мотив манифестационог туризма. • Природни амбијенти Острозуба и Крушевице, који обилују природним условима за рекреативне, излетничке, ловне и друге активности, • Близина Јужне Мораве и развијена мрежа речног тока р. Власине и притока. • Релативна заступљеност културних и спортско-рекреативних садржаја и манифестација у општинском центру Власотинце. • Добра приступачност Власотинца у односу на регионални центар Лесковац. • Еколошка очуваност природних ресурса подручја, природни ареали лековитог и јестивог шумског биља (печурке, шипурак, дивље јагоде). • Напуштен или недовољно искоришћен стамбени фонд и други објекти планинским селима, који се могу адаптирати у функцији зачетка туризма. 	<ul style="list-style-type: none"> • недостатак управљачке структуре у сектору туризма, • недостатак туристичке сигнализације • постојећи смештајни капацитети су у лошем стању, • нема садржаја који би употпунили туристичку понуду. • Неповољна демографска кретањанаталитет, морталитет • Лоши ефекти транзиционих процеса и приватизације-велики број незапослених, социјална нестабилност, пасивност, посебно младих и других угрожених група • Лоша опремљеност постојећих насеља и потенцијалних туристичких локација саобраћајном и комуналном инфраструктуром. • Не постоје јасно формирановидови туризма и туристички производи, ангажован и опремљен простор, нити едукован кадар за ову делатност. • Периферни положај атрактивнијег планинског дела општине у односу на локално и регионално окружење; подручје није адекватно повезано и интегрисано у окружење, а на подручју нису јасно диференцирани потенцијални туристички центри. • Слаба насељеност и неповољна структура становништва. • Мала материјална вредност наслеђене физичке структуре, •
МОГУЋНОСТИ	ПРЕПРЕКЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Интензивне маркетиншке активност, промоција природних туристичких и антропогених мотива и културних манифестација овог краја. • Боље искоришћавање природних ресурса и 	<ul style="list-style-type: none"> • условљеност развоја туризма обнављањем свих видова инфраструктуре, као основе развоја туризма у општини. • Даље исељавање становништва

<p>здраве природне средине</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осавремењавање традиционалне пољопривредне производње • Развој МСП и оспособљавање постојећих предузећа за нове активности • Коришћење природних потенцијала за развој неких видова туризма (спортско-рекреативни, сеоски) • Интензивнија регионална и прекогранична сарадња • Коришћење инвестиција министарстава и јавних предузећа са нивоа републике и страних донатора, а посебно у домену инфраструктуре • Оријентација ка интеграцијама и концептима развоја насеља по препорукама ЕУ и примена директива ЕУ за управљање природним ресурсима и културним добрима. • Велики број могућих туристичких и излетничко-рекреативних пунктова, као и могућа производња и понуда здраве хране и аутентичне гастрономије. 	<ul style="list-style-type: none"> • Транзициони процеси • Раст незапослености • Немогућност пласмана производа - мало локално тржиште • Спора и непродуктивна регионална сарадња • Светска економска криза, као кочница даљег развоја у свим секторима. • Одсуство инвестиција и одрживих извора финансирања, тј. усмеравање инвестиција према центрима у околностима даље централизације економских интереса. • Недовољна овлашћеност локалних заједница, да управљају ресурсима и имовином. • Привлачност великих центара, првенствено регионалних (Лесковца), а потом и других (Ниш, Београд), као разлог за настављање тренда демографског пражњења подручја.
---	--

5 СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

5.1 ТУРИСТИЧКО ПОЗИЦИОНИРАЊЕ ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

Позиционирање је начин да се дестинација у свести потрошача или постави на место које није заузето од стране друге, конкурентске дестинације, или да истисне постојећег конкурента. То је процес који директно утиче на све остале маркетиншке одлуке и усмерава се на тачно изабране циљне сегменте, са јасно дефинисаним преференцијама у погледу производа. Ефектно позиционирање треба да омогући општини Власотинце, као туристичкој дестинацији да кроз дистинктивну и јасну краћу поруку скрене пажњу аудиторијума и тако буде примећен.

Основе за позиционирање базиране су на сету кључних вредности, истражених и уређених од стране свих учесника у ланцу вредности. Резултати састанака и радионица, одржаних у оквиру израде овог Плана, указују, на следећи сет најзначајнијих вредности/атрибута (туризма) општине Власотинце који би могао послужити као једна од основа за дефинисање позиције Власотинца као туристичке дестинације на тржишту:

- **Мирна (спокојна).**
- **Традиционална и аутентична.**
- **Незаобилазна.**

У поступку израде Нацрта плана развоја туризма општине Власотинце као и у процесима његове конкретизације у пракси треба да се инсистира на овим атрибутима. Из разлога успешног креирања Плана и његове операционализације неопходно је у што већој мери базирати се на овим критичним вредностима и атрибутима успеха.

5.2 ВИЗИЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

На основу процене унутрашњих и спољашњих фактора у општини Власотинце и утврђених компаративних предности, од суштинског је значаја развијање система јединствених, заједничких вредности општине и визије која је прихватљива за представнике власти, грађана и привредних субјеката.

Визија је слика о томе како становници желе да општина Власотинце изгледа за 10 година у сектору туризма. Артикулисањем изјаве о визији и њеним укључивањем у стратешки документ, ствара се слика дестинације до које треба пројектовати пут.

ВИЗИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

Власотинце – туристичка дестинација која туристима пружа осећај мира, спокоја и јединствене традиције у очуваној природној средини.

5.3 ОБЛАСТИ ДЕЛОВАЊА И ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА

Одрживи развој и јачање туристичке привреде на територији општине Власотинце подразумева увећање туристичке атрактивности Општине усклађено са очувањем, заштитом и унапређењем посебних природних, предеоних и амбијенталних вредности и непокретних културних добара.

У овом поглављу су приказани општи и специфични циљеви деловања, који су додатно операционализовани кроз предлагање конкретних активности и то у два временска хоризонта: краткорочни приоритети (ниво 2015 године) и дугорочне активности (ниво 2021 године).

5.3.1 Област 1: Јачање институционалних капацитета и људских ресурса

Општи циљ 1:

Општина Власотинце располаже са обученим и ефикасним људским ресурсима у приватном и јавном сектору туристичке делатности.

	<u>Специфични циљеви</u>	<u>Планске активности</u>
СЦ 1.1	Изграђени ефикасни управљачки капацитети за развој и промоцију туризма базирани на сарадњи приватног и јавног сектора	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Стварање јавно-приватних партнерстава у циљу маркетинга и промоције Власотинца. • Ангажовање квалификованих кадрова за рад у туристичкој организацији, • Формирање Комисије за категоризацију сеоских домаћинстава, • Израда Средњорочног и годишњих планова рада Туристичке организације, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Израда дугорочног плана рада туристичке организације, • Оснивање Туристичког инфо центра у Власотинцу, • Оснивање Туристичких инфо пунктова у насељу Свође и на искључењу са ауто пута, • Јачање стручних капацитета у другим институцијама, које имају додира са развојем туризма (Завичајни музеј, Културни центар, Планинарско удружење, Удружења грађана...) • Успостављање јавно приватног партнерства у сектору развоја туризма и успостављање партнерства са цивилним сектором • Увођење информационих технологија као подршке развоју туризма • Успостављање услуге резервација и закупа смештаја преко интернета,
СЦ 1.2	Локални партнери и заинтересоване групе су обучени за квалитетно и ефикасно пружање туристичких услуга.	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Организовање обука на тему развоја туризма, туристичких производа, маркетинга и друге релевантне теме за развој туризма за локалне партнере и заинтересоване стране • Организовање обука за пружање услуга у руралном туризму, за сеоско становништво, • Категоризација домаћинстава за пружање услуга у сеоском туризму, • Обука најамње пет туристичког водича, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Организовање водичке службе на подручју општине (са туристичким водичима и презентерима туристичке понуде). • Подршка основању удружења сеоских домаћинстава која се баве руралним туризмом • Подршка иновацијама и иновативним приступима у развоју туризма у општини Власотинце • Подршка увођењу информационих технологија у сеоска домаћинства, • Подршка реорганизацији локалних институција и организација у смислу формирања туристичких производа и понуде
СЦ 1.3	Успостављена ефикасна сарадња са суседним општинама у сектору туризма.	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Успостављање контаката са општинама Сурдулица, Црна Трава и Лесковац и успостављање сарадње у области туризма, • Организовање заједничких промо активности са општинама Сурдулица, Црна Трава и Лесковац, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Успостављање заједничке туристичке понуде општина Власотинце, Сурдулица, Лесковац и Црна Трава, • Континуирана сарадња са суседним општинама у области уређења локалитета и обједињавања туристичке понуде, • Стварање дестинацијске менаџмент организације са суседним општинама

5.3.2 Област 2: Диверсификација туристичке понуде

Општи циљ 2:

Развијени препознатљиви туристички производи општине Власотинце.

	<u>Специфични циљеви</u>	<u>Планиране активности</u>
СЦ 2.1	Развијени брендови Власотинца на бази традиционалних производа и гастрономије	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Анализа постојећих брендова општине и израда Студије за валоризацију брендова у сврху развоја туризма, • Брендиранање туристичког производа, • Успостављање механизма за управљање брендом, • Укључивање локалних актера у циљу унапређења бренда, • Промовисање бренда на националном нивоу. <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Промовисање бренда на међународном нивоу, • Укључивање регионалних актера у циљу унапређења бренда,
СЦ 2.2	Обезбеђена богата понуда различитих	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Израда и стално ажурирање базе података

	<p>туристичких програма и садржаја.</p>	<p>туристичких програма и садржаја,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хотелијерска и ресторатерска понуда прилагођена туристима • Успостављање и инфраструктурно опремање 3 видиковца • Уређење и опремање винских подрума за дегустације вина • Изградња приступне стазе и платоа за археолошки локалитет Градиште, • Израда планске документације за уређење насеља Свође као секундарног туристичког центра, • Израда планске документације за уређење насеља Крушевица као туристичког центра. <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Успостављање контроле квалитета услуга на појединим објектима и локалитетима (контрола квалитета услуга на купалиштима и плажама, контрола одржавања одморишта, приступних саобраћајница, паркинг простора на туристичким локалитетима...) • Формирање мреже пешачких и стаза здравља у планинским подручјима Општине, • Формирање мреже бициклистичких стаза • Уређење насеља Свође као секундарног туристичког центра, • Уређење насеља Крушевица као туристичког центра.
<p><u>СЦ 2.3</u></p>	<p>Развијени рекреативно-едукативни програми којима се афирмишу природне и створене вредности подручја.</p>	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Покретање иницијативе за оснивање школа у природи у месту Доња Лопушња, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Модернизација, реконструкција и одржавање постојећих спортских објеката и терена у складу са туристичком понудом/потражњом
<p><u>СЦ 2.4</u></p>	<p>Манифестација „Вински бал“ је постала симбол туристичке понуде општине Власотинце и Јужне Србије.</p>	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Расписивање конкурса за израду новог програма манифестације Вински бал, • Покретање иницијативе за укључивање општине Власотинце на вински пут, • Промоција манифестације на националним ТВ станицама од 2012 године, • Ангажовање неке од „познатих личности“ за промотера манифестације, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Промоција манифестације на регионалном нивоу (Македонија, Бугарска).

5.3.3 Област 3: Развој туристичке инфраструктуре

Општи циљ 3:

Општина Власотинце поседује уређене, обележене и лако доступне туристичке локалитете и пратеће садржаје.

	<u>Специфични циљеви</u>	<u>Планиране активности</u>
<u>СЦ 3.1</u>	<i>Подигнут ниво туристичке презентације природних и антропогених вредности Власотинца и околине</i>	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Постављање инфо табли, на ауто путу Е75, које ће туристе упућивати ка дестинацији Власотинце, • Опремање туристичких локалитета са основним мобилијаром, • Обележавање пешачких и планинарских стаза, • Постављање туристичке сигнализације на туристичком коридору Власина, од ауто пута Е 75, до Власинског језера, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Наставак постављања туристичке сигнализације у складу са „Пројектом постављања туристичке сигнализацијеу општини Власотинце“. • Успостављање мреже сувенирница и продајних простора локалних производа.
<u>СЦ 3.2</u>	<i>Развијени различити облици смештајни, ресторанских и трговинско-занатски капацитета (за различите категорије туриста и за различите видове тизма).</i>	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Унапређење смештајних капацитета у постојећим хотелима, • Подршка категоризацији сопских домаћинстава, • Подршка развоју манифестација и капацитета за мање скупове, семинаре и конфернције <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Подршка проширењу услуга у сеоским домаћинствима (додатни садржаји поред смештаја и исхране),
<u>СЦ 3.3</u>	<i>Развијена саобраћајна, информативна и комунална инфраструктура и у циљу повећања доступности туристичк-рекреативних садржаја.</i>	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Поједностављење процедура за изградњу туристичке инфраструктуре (дозволе за градњу, технички пријем објеката, решавање имовинско-правних односа ...) • Подршка успостављању/изградњи туристичке инфраструктуре/супраструктуре кроз планска решења (урбанистички и просторни планови) • Унапређење саобраћајне инфраструктуре на правцу према Власинском језеру, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Изградња саобраћајне инфраструктуре • Изградња водоводне и канализационе мреже

5.3.4 Област 3: Промоција подручја

Општи циљ 4:

Општина Власотинце је препознатљива туристичка дестинација на подручју јужне Србије.

	<u>Специфични циљеви</u>	<u>Планиране активности</u>
<u>СЦ 4.1</u>	<i>Општина Власотинце располаже са свим средствима туристичке пропаганде и редовно их ажурира.</i>	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Расписивање конкурса и одабир логоа и сувенира туристичке понуде општине, Израда промо материјала у складу са визуелним идентитетом општине и Планом промоције, Формирање интернет презентације туристичке понуде општине Власотинце, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Редовно ажурирање промотивних материјала. Развој интернет презентације на страним језицима
<u>СЦ 4.2</u>	<i>Општина Власотинце континуирано промовише своје туристичке потенцијале.</i>	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Редовно учешће на сајмовима туризма у Београду и Новом Саду, Израда промо спотова и емитовање на ТВ станицама са националном фреквенцијом, <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Повремено учешће на међународним сајмовима туризма, Успостављање везе са другим сајтовима који су релевантни за промоцију и дистрибуцију туристичких производа,
<u>СЦ 4.3</u>	<i>Општина Власотинце развија и негује свој имиџ</i>	<p><u>Приоритети (хоризонт до 2015)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Дефинисање визуелног идентитета туристичке понуде општине Власотинце, Израда плана промоције туристичких потенцијала општине Власотинце, Организација промотивних догађаја за медије и туристичке оператере <p><u>Дугорочне активности (хоризонт до 2021)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Константно унапређење визуелног идентитета општине Власотинце Организација промотивних догађаја за медије и туристичке оператере Израда плана маркетинга појединачних производа, Промоција појединачних производа сагласно маркетинг плану појединачних производа на домаћем тржишту,

5.4 ПЛАНИРАНЕ ТУРИСТИЧКЕ ЗОНЕ И ЦЕЛИНЕ

Туристичка зона Власотинце

Туристичко место Власотинце има у одређеној мери развијену туристичку инфраструктуру, али је неопходно унапређење постојећих и формирање нових садржаја. У Власотинцу је

потребно уредити, активирати или унапредити следеће туристичке садржаје: река Власина, са акумулацијом у самом насељу и уређеним обалама; хотели Грозд, Нови Земун и други мањи објекти, угоститељски објекти; културно историјски споменици и знаменитости; културно-уметничка и забавна манифестација "Вински бал"; Завичајни музеј; Спортско-рекреативни центар.

Туристичка зона Свође

Туристичко место Свође је секундарно туристичко место у општини, али је веома значајно као карактеристичан део туристичке презентације власотиначког краја. Има традицију трговине, занатства и сеоских манифестација. У самом насељу, на купастом узвишењу "Градиште", поред Власине, као и на падини "Стража" наспрам насеља, су значајна археолошка налазишта римског кастела.

Састоји се из функционалних подцелина: *Рурално насеље Свође* је потребно уредити као село руралног, спортско-рекреативног и ловног туризма; *Археолошки локалитет "Градиште"* – уредити и изградити приступну стазу и плато за презентацију културног добра; *Викенд зона* - у северном делу насеља; *Спортско-рекреативна зона* - око Лужнице, са отвореним теренима за мале спортове, балон-халом, трим стазама.

Туристичка зона Остроzub

Туристички садржаји у највишим пределима Остроzуба на подручју општине Власотинце, са туристичким садржајима око Остроzуба у суседној општини Црна Трава, чине јединствену туристичку зону планинског и руралног туризма, а заступљени су и специјални садржаји.

Сеоска насеља (Јаворје, Равна Гора, Доња Лопушња, Горња Лопушња, Козаре) немају развијену туристичку делатност и туристичку инфраструктуру, осим активираних школе у природи у с. *Доња Лопушња*, али су идентификована у оквиру планинског туристичког рејона као потенцијал који може да иницира ревитализацију руралног подручја и да активира напуштени или делимично искоришћени стамбени фонд, уз прилагођавање новој туристичкој намени.

Туристички простор Крушевица

Просторна целина са значајним природним, културним и предеоним вредностима.

Рурално насеље Крушевица треба уредити као село руралног и ловног туризма; објекти сеоских домаћинства се могу реконструисати или адаптирати у функцији смештајних капацитета руралног туризма и других комплементарних садржаја.

Туристички коридор "Власина"

Посебан значај за укупни туристички развој општине има организација и уређење *туристичког коридора "Власина"* који од Власотинца наставља уз клисурасту и живописну долину Власине; очувани природни амбијент, лепота предела и живописна насеља у долини Власине су значајни потенцијали транзитног, спортско-рекреативног, излетничког и руралног туризма.

6 РАЗВОЈ ТУРИСТИЧКИХ ПРОИЗВОДА

На основу претходно спроведених анализа постојећег стања општине Власотинце у сектору туризма, оправдано је издвајање и развој следећих туристичких производа:

1. *Транзитни туризам*
2. *Вински туризам*
3. *Производи у оквиру руралног туризма*

На нивоу концепта плана дат је само концепт развоја ових производа, док ће у нацрту плана овом поглављу бити посвећена посебна пажња.

6.1 *Транзитни туризам*

Транзитни туризам општине Власотинце базираће се на изузетном туристичко-географском положају. Власотинце се налази на само пет километара од аутопута Е75 који представља једну од главних саобраћајних комуникација Србије, коју користи огроман број домаћих туриста и путника на путу ка Егејском и Јонском мору.

Најкраће растојање до Власинског језера као значајне туристичке дестинације Јужне

Слика 3: Искључење за Власотинце са ауто пута Е 75

Србије, из правца Београда, Војводине и већих градова Шумадије аутопутем Е75 води преко Власотинца. Удаљеност Власинског језера од аутопута преко Власотинца је 55 километара, док су друге руте које спајају Власинско језеро и аутопут дуже.

Коридор 10 је део источно-медитеранског туристичког правца који повезује Средњу и Северну Европу са Источним Медитераном којим путују туристи из земаља ових делова Европе. У том погледу Власотинце има потенцијале да оствари посете и међународних туриста. Транзитни положај према суседној Бугарској путем М9 за сада нема већи туристички потенцијал.

Сви ови фактори, уз одговарајућу промоцију, туристичку сигнализацију, подизање нивоа туристичке презентације културних вредности и угоститељске понуде у су оправдана база развоја транзитног туризма у Власотинцу.

6.2 Вински туризам

Вински туризам је значајна сегмент туризма развијених туристичких земаља. Велики број туриста су љубитељи вина и из тог разлога су винске туристичке туре значајни туристички производи.

Власотиначко виногорје са винима Ризлинг, Пламенка и Гром представљају одличан потенцијал за развој овог вида туризма. Пољопривредна домаћинства са сопственом производњом вина, такође, представљају одличну полазну основу.

Слика 4: Вински подрум на подручју општине

Вински бал је само један од добрих начина презентовања овог туристичког производа уз садржајно обогаћивање манифестације. Формирање власиначких винских тура и адекватна туристичка презентација гајења грожђа и производње вина били би врло прихватљив туристички производ како на домаћем тако и на међународном тржишту.

6.3 Рурални туризам

Рурални туристички производи општине Власотинце базирани би се на природним и антропогеним туристичким вредностима у руралном простору општине.

Домаћинства која се баве производњом вина би могла да понуде и друге услуге гостима, тако да би оваква комбинација подстакла развој сеоског туризма.

На првом месту то су спорско-рекреативне активности базирани на реци Власини и околним планинама. Река Власина са долином и језером у Власотинцу, развијена спорско-рекреативна планинска туристичка инфраструктура ће послужити као одлична база за конкретне активности туриста.

Слика 3: Предела у селу Доња Лопушња

У овом смислу постоји добра основа за развој планирења, вожње планинских бицикала, риболова, лова, познавања биљака и гљива и томе слично. Туристичка афирмација локалитета у околини би довела да могућности организације излетничких тура до њих, која би била намењених свим сегментима туриста мотивисаних културно-сазнајним атрибутима.

7 **МАРКЕТИНГ ПЛАН ДЕСТИНАЦИЈЕ ВЛАСОТИНЦЕ**

Маркетинг план је један од најзначајнијих елемената стратешког развоја туристичких дестинација. Маркетинг планом дестинације дефинишу се основне стратешке маркетиншке активности које је потребно предузети како би се остварила визија и дефинисани циљеви туристичког развоја.

Основу маркетинг плана туристичких дестинација чине маркетинг активности које се примењују у одређеном периоду како би се интензивније комерцијализовали туристички производи, повећао укупан туристички промет и остварио дугорочни раст тржишног учешћа. Маркетинг планом општине Власотинце биће дефинисане основне маркетинг активности које потребно спровести у периоду од наредних десет година како би се повећао туристички промет у дестинацији и остварила дефинисана визија и циљеви туристичког развоја.

Маркетинг план општине Власотинце треба да представља основу на којој ће бити надограђивана маркетинг стратегија у складу са будућим развојем туризма у дестинацији и трендовима на интернационалном и домаћем туристичком тржишту.

У маркетинг стратегији Власотинца од посебног значаја су *маркетиншко комуницирање и испоручивање нових вредности које ће бити створене развојем туристичких производа* на подручју општине реализацијом инвестиционих пројеката, програма конкурентности и планова развоја туризма.

Стратешки приоритети маркетинг плана Власотинца су следећи:

- брендирање
- интернет
- дефинисање циљних тржишта
- маркетинг план производа
- интегрисане маркетиншке комуникације
- интерни маркетинг

У складу са планом маркетинга туристичких производа Србије, по важећој Стратегији развоја туризма Србије до 2015. године, у општини Власотинце идентификована су и изабрана три кључна туристичка производа: *Транзитни туризам, Вински туризам, Производи у оквиру руралног туризма.*

Након анализе тржишта и изобра туристичких производа са најреалнијим тржишним шансама, у следећем делу наведене су основне претпоставке за тржишно позиционирање, циљна тржишта на којима је потребно извршити позиционирање, циљне групе ка којима се усмеравају маркетиншке активности, промотивне активности са каналима продаје.

7.1 **Транзитни туризам**

Основне претпоставке:	<ul style="list-style-type: none"> • близина аутопута Е 74 и близина Власинског језера • адекватна туристичка сигнализација и • реконструисани хотелски капацитети прилагођени туристима у пролазу • локалне атракције промовисане и прилагођене за посете • Власотинце промовисано као транзитни пункт
Циљна тржишта	<ul style="list-style-type: none"> • Србија (Београд, Војводина, већи градови) • Земље Централне и Северне Европе (Мађарска, Аустрија, Швајцарска, Чешка, Словачка, Немачка, Пољска, Финска, Шведска и др.) • Земље Западне Европе (Велика Британија, Француска, Холандија, Белгија) • Земље бивше СФРЈ

Циљне групе	<ul style="list-style-type: none"> • Транзитни туристи на путу за Грчку и Турску. • Транзитни туристи на путу за Бугарску • Транзитни туристи на путу за Власинско језеро • Транспортна предузећа
Промоција и канали продаје	<ul style="list-style-type: none"> • Наступи на сајмовима (Београд, Нови Сад) • Интернет презентације (Власотинце) • Оглашавање на специјализованим сајтовима за планирање путовања • Специјализоване агенције (Агенције специјализоване за Грчку и Турску) • Интернет сајтови о Власинском језеру • Интернет сајтови за Грчку (домаћи и страни, плаћено оглашавање) • Интернет сајтови за Турску (домаћи и страни, плаћено оглашавање)

7.2 Вински туризам

Основне претпоставке:	<ul style="list-style-type: none"> • Обновљено Власотиначко виногорје • Заштићено географско порекло вина • Брендирани вина (Гром, Пламенка и Ризлинг) • Адаптирани подруми вина за презентације и дегустације • Продајни објекти • Афирмисана манифестација „Вински бал“
Циљна тржишта	<ul style="list-style-type: none"> • Србија (Београд, Војводина, већи градови Шумадије) • Бивше земље СФРЈ • Страни резиденти у Србији
Циљне групе	<ul style="list-style-type: none"> • Љубитељи вина • Удружења винара • Групе посебних интересовања • Кружне туре кроз Србију • Студенти пољопривреде и енолози • Студентске екскурзије • Студенти туризмологије • Пензионери • Угоститељска удружења и привредници
Промоција и канали продаје	<ul style="list-style-type: none"> • Специјализовани часописи • Специјализовани интернет сајтови • Наменске презентације и дегустације • Друштвене мреже на тему вина (фејсбук, твитер) • Наступи на тематским сајмовима (гастрономски и пољопривредни) • Специјализоване агенције

7.3 Рурални туризам

Основне претпоставке:	<ul style="list-style-type: none"> • Развијена путна инфраструктура • Развијена спортско-рекреативна инфраструктура у руралном подручју • Туристички уређени културно-историјски локалитети • Туристички уређене природне атракције • Постојање угоститељских објеката (категорисана сеоска домаћинства)
Циљна тржишта	<ul style="list-style-type: none"> • Србија (Београд, Војводина, већи градови Шумадије) • Бивше земље СФРЈ • Бугарска, Грчка, Румунија • Страни резиденти у Србији

Циљне групе	<ul style="list-style-type: none"> • Планинарска друштва • Љубитељи природе • Парови • Пензионери • Активни индивидуалци • Ловци и риболовци • Љубитељи екстремних спортова
Промоција и канали продаје	<ul style="list-style-type: none"> • Специјализовани часописи • Специјализовани интернет сајтови • Друштвене мреже на тему планинарења, маути бајка, лова, риболова (фејсбук, твитер) • Специјализоване агенције • Локалне агенције • Повезивање са сличним друштвима

8 УПРАВЉАЊЕ ДЕСТИНАЦИЈОМ ВЛАСОТИНЦЕ

По Закону о туризму, јединица локалне самоуправе, у оквиру својих надлежности утврђених законом којим се уређује локална самоуправа и посебним законом, доносе програм развоја туризма у складу са Стратегијом туризма Републике Србије. Дobar основ управљања туристичком дестинацијом је члана Закона о туризму који каже да: „Туристичка организација, уз сагласност оснивача (у овом случају општине), у циљу планирања, координације и управљања туристичким активностима, може са другом туристичком организацијом, привредним друштвом, другим правним лицем и предузетником који обавља делатност из области саобраћаја, туризма, угоститељства, промета робе и услуга, културе, спорта, информисања, конгресних и сајамских активности, основати организацију за оперативне, маркетиншке и промотивне послове.

Делокруг рада и начин финансирања, као и међусобна права и обавезе туристичке организације и оснивача уређују се уговором.

Како општина Власотинце нема локалну туристичку организацију која би се бавила унапређењем и промоцијом туризма Власотинца, управљање треба да се организује на држачији начин. Управљање туристичком дестинацијом Власотинце треба да буде спроведено од стране органа који ће да има функцију дестинацијске менаџмент компаније. Дестинацијску менаџмент компанију, односно еквивалентан орган би требало да оснују сви кључни актери који имају жељу и интерес да се баве туризмом у Власотинцу. С обзиром на то да је туризам, за сада, недовољно развијена привредна делатност, не постоји велики број заинтересованих страна за оснивање организације за управљање туристичком дестинацијом. Такође, не постоји довољан број заинтересованих страна ни за управљање туристичком дестинацијом на територији општине Власотинце

У близини Власотинца се налази Власинско језеро, туристичка атракција која је у просторном и функционалном смислу у извесној мери повезано са Власотинцем. Са тог аспекта мора се узети у обзир да Власотинце и Власинско језеро, у ширем организационом смислу могу чинити једну туристичку дестинацију. Карактеристика овог подручја су релативно слабо развијени организациони фактори туризма у општинама Власотинце, Црна Трава и Сурдулица. Сурдулица има локалну туристичку организацију и неколико хотелијерских објеката на језеру, али они ипак не представљају значајније организационе факторе развоја. Ако занемаримо административне границе општина и ако анализирамо организационе факторе туризма Власинског језера, долазимо до закључка да је неопходно удруживање ресурса у циљу повећање конкурентности туристичких производа овог краја. Укључивање кључних актера и Општине Сурдулица у дестинацијску менаџмент организацију би било пожељно из неколико разлога. Ако узмемо у обзир значај регионалног повезивања и реалативно мале капацитет општина Власотинце и Сурдулица, а нарочито Црна Трава, стварају се основе за стварања дестинацијске менаџмент организације која би имала веће подручје деловања. Ова организација би имала и много веће капацитете и ресурсе.

С обзиром да је дефинисан транзитни туризам као један од туристичких производа Власотинца, постоји оправдан интерес за ову општину да формира партнерску дестинацијску организацију са Сурдулицом и Црном Травом. Власотинце са својим туристичким вредностима би постало комплементарни елемент која би се нудио гостима Власинског језера. Са друге, на тај начин се повећава број садржаја и јача конкурентност читавог подручја.

С тога, локална самоуправа би требало да иницира оснивање организације за управљање туристичком дестинацијом, на принципу јавног-јавног и приватног партнерства. Ово јавно-приватно партнерство би било базирано на већем организационо финансијском учешћу локалних самоуправа. Ово је реално стање, с обзиром да је локална самоуправа Власотинца највише заинтересована за развој туризма.

Дестинацијска менаџмент организација би требало да функционише на принципу солидарности и консекузуса учесника на питањима ширег значаја. Са друге стране, питања интерног карактера под ингеренцијама локалних самоуправа и њихових институција. ДМО би требало да се бави питањима унапређења и промоције туристичке понуде.

Дестинацијска менаџмент организација би требало да се састоји из следећих органа:

- Директор ДМО,
- Управни одбор ДМО и
- Надзорни одбор ДМО.

Директор ДМО би требало да буде особа делегирана испред општине Власотинце и финансирање ове функције би требало да падне на терет самоуправе Власотинце. Ова особа би могла да буде и особа која ради у оквиру локалне самоуправе на питањима која су највише везана за туризам, како би се постигла рационализација трошкова људских ресурса. Директор руководи дестинацијском менаџмент организацијом и располаже средствима ДМО. За свој рад одговоран је члановима управног одбора, уз чију сагласност се спроводи пословање организације.

Управни одбор ДМО би требало да чине сви заинтересовани за развој туризма овог подручја. Ту спадају представници локалне самоуправе Власотинца и Сурдулице (и/или за туризам релевантних јавних предузећа), туристичке агенције, угоститељски субјекти из обе општине, саобраћајна предузећа, трговинска предузећа, музеји, произвођачи вина и сви остали који су заинтересовани.

Чланство у управном одбору би требало да се остварује на основу улога или на основу друге врсте доприноса или функције која са може остварити за ДМО. У том смислу, туристичке агенције чланице могу нудити своје услуге дестинацијској менаџмент организацији не само на волонтерској бази, већ комерцијално, без сукоба интереса. Ово важи за све чланове ДМО. На овај начин се повећава међусобна повезаност и интерес чланова организације, што су претпоставке одрживости организације.

Надзорни одбор врши послове надзора и састоји се од три члана. По један члан, делегиран испре општина и један из туристичке привреде.

Овакав план и организацију управљања туризмом у Општини Власотинце би требало у перспективи спровести, под условом партнерства са наведеним општинама.

Имајући у виду да се овај документ односи само на територију општине Власотинце, даље је наведен план управљања туризмом са административног аспекта.

С обзиром на мале организационе капацитете у туризму, неопходно је удруживање ресурса јавног и приватног сектора. С обзиром да је ОУ Власотинце исказала највеће интересовање за развој туризма, предвиђа се формирање службе за туризам у оквиру општинске управе. Формирање локалне туристичке организације није економски оправдано у актуелним условима. Локалне туристичке организације се финансирају од прихода које општина оствари од боравишне таксе. С обзиром да боравишне таксе готово и нема у Власотинцу, у старту би се појавио проблем финансирања ове институције. Поред тога, нова институција има велике фиксне трошкове, а та би средства могла да се сврсисходније утроше.

Службу за туризам би чинио један запослени, који би координирао спровођењем маркетинг плана. Општина Власотинце би требало да одреди средства за маркетиншке активности и подршку развоју туризма.

За маркетиншке активности би биле ангажоване туристичке фирме из приватног сектора. Однос ових институција би требало да почива на стратешком интересу развоја туризма. Односима са јавношћу би требало да управља запослени у служби, при чему би

требало влада непходним техникама и вештинама. Наступима на сајмовима, презентацијама, интернет оглашавањем, радио, ТВ и другим оглашавањем у медијима би требало да се баве служба за туризам и приватни сектор (туристичка агенција) заједно. Овај спој опште и комерцијалне туристичке пропаганде би постигао најбољи ефекат, јер би потенцијални гости поред опште информације могли да добију конкретне понуде и формиране туристичке производе. Однос јавног и приватног би требало да се реши уговором о пословно-техничкој сарадњи, уколико се не реши путем легислативе. У маркетиншком смислу би могли да се искористе ресурси и контакти којима располажу удружења грађана.

Подршка развоју туризма би се огледала у јачању организационих капацитета, туристичке инфраструктуре и супраструктуре. У погледу организационих капацитета би требало остварити партнерства са угоститељским субјектима, установама културе, произвођачима вина, грађанским и другим удружењима. Ова партнерства би имала за циљ координисано развијање туристичких производа Власотинца. У погледу јачања туристичке инфраструктуре ту се очекује инвестирање локалне самоуправе у туристичко уређење простора, афирмацију природних и културно-историјских атракција, сигнализацију и слично.

Очекује се да Општина Власотинце пружи сву логистику приватним субјектима у вези кредитирања и остваривања подстицајних средстава. Такође, у циљу развоја туризма, очекују се олакшице од стране општинске управе у погледу издавања неопходних дозвола, ослобађања такси и других погодности за инвеститоре у туризам.

Прилог:

9 ПРОГРАМ ПОСТАВЉАЊА ТУРИСТИЧКЕ СИГНАЛИЗАЦИЈЕ

Садржина и начин истицања туристичке сигнализације уређује се одговарајућим Правилником. Туристичке атракције, као и садржаји туристичке понуде, обележавају се одговарајућим симболима и знацима, у складу са законом којим се уређује туризам.

Туристичка сигнализација је намењена обавештавању учесника у саобраћају о туристичким атракцијама и садржајима туристичке понуде у оквиру туристичког простора или туристичке дестинације (у даљем тексту: туристичко одредиште).

Туристичка одредишта до којих је приступ лако доступан широком кругу корисника туристичких услуга, која располажу са паркиралишним местима и санитарним просторијама и која имају организован прихват гостију и обезбеђен приступ туристима са посебним потребама означавају се туристичком сигнализацијом. Туристичка сигнализација у Власотинцу треба да буде у складу са туристичким производима ове општине.

9.1 Сигнализација на прилазима општини Власотинце

Р. бр	Локација	Опис
1	На 10 km пре искључења са ауто пута Е 75 (из правца Београда и из правца Македоније)	Ово је табла која треба да информише и упуту туристе ка општини Власотинце. С обзиром да се налази на ауто путу предложено да димензије табле буду 4*3 метра. Потребно је да табла садржи назив општине и поруку која би била везана или за један од дефинисаних туристичких производа (предлаже се вински туризам) или за један од атрибута туристичког позиционирања општине Власотинце (предлаже се атрибут: НЕЗАОБИЛАЗНА).
2	На 7 km пре искључења са ауто пута Е 75 (из правца Београда)	Ова табла би требало да истакне транзитност Власотинца на путу за Власинско језеро и Бугарску. У том смислу би требало да се постави туристичко-путоказна табла ка Власинском језеру и Власотинцу. Потребно је истаћи удаљеност језера, Власотинца и бугарске границе.
3	На 5 km пре искључења са ауто пута Е 75 (из правца Београда и из правца Македоније)	На овом месту би требало да се постави табла која би показивала угоститељске и друге услуге које се нуде у Власотинцу. Потребно је истаћи симболима хотелски смештај, ресторан, бензинску пумпу, вински подрум, продавницу и слично.
4	На 500 km пре искључења са ауто пута Е 75 (из правца Београда и из правца Македоније)	На овом месту би требало да се постави саобраћајни путоказ који упозорава да је следеће искључење са ауто пута за Власотинце и Власинско језеро, са киломертажом до ових локација.
5	На уласку на територију општине Власотинце из правца Лесковца	Табла добродошлице (већ постоји једна) на уласку у општину, са бољим дизајном.
6	Насеље Власотинце	Инфо табла општине са уцртаним планинарским трансферзалама и убележеним туристичким локалитетима.

9.2 Инфо табле у сеоским насељима

Р. бр	Локација	Опис
7	У центру сваког сеоског насеља у општини Власотинце.	Инфо табла треба да буде димензија 150*100 цм. У горњем делу табле треба да пише назив насеља. Табла је вертикално подељена на три дела. На левој трећини табле треба да стоји мапа села и положај села, са координатама на мапи општине Власотинце. На средњој трећини треба да стоји текст са основним информацијама и неким занимљивостима везаним за село (пожељно је на српском и енглеском језику). На десној трећини треба да стоје две фотографије које на најлепши начин представљају лепоте и атракције у сваком насељу.

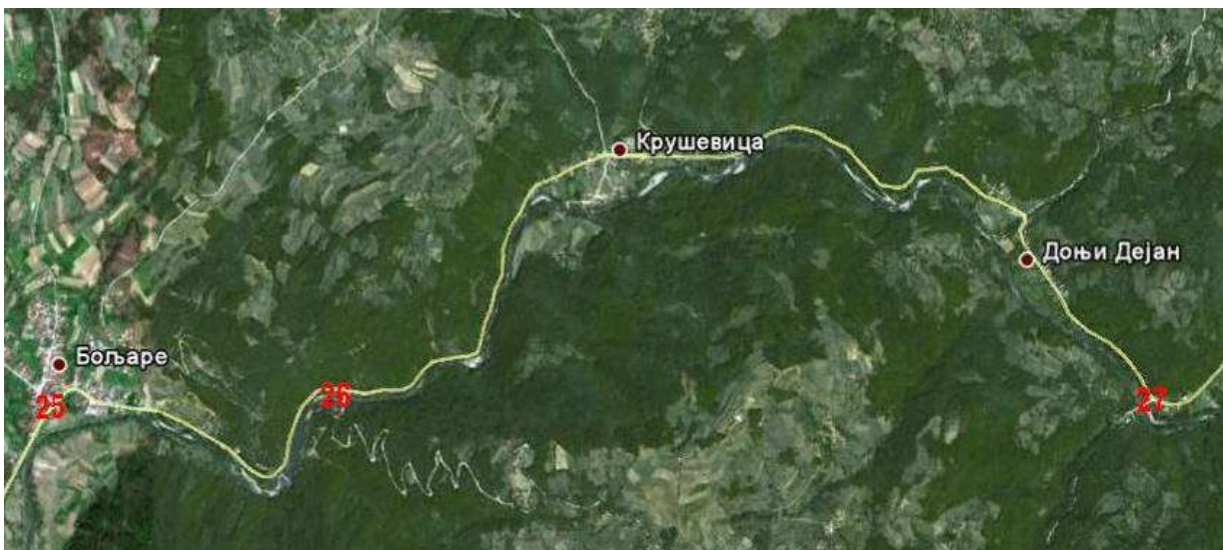
9.3 Инфо табле код туристичких локалитета

Р. бр	Локација	Опис
8	Музеј	Назив музеја, назив главне поставке и радно време.
9	Црква Успења	Заштићен споменик културе.

	Богородице, Конопница	
10	Гигина кућа	Заштићен споменик културе.
11	Црква Сошествија Светог Духа, Власотинце	Заштићен споменик културе.
12	Градац, Конопница	Археолошко налазиште.
13	Трап, Конопница	Археолошко налазиште.
14	Строги природни резерват Зеленичје	Црна Трава и Лесковац.
15	Стабло храста лужњака у селу Црна Бара	Латински назив, време заштите, упозорење да је под заштитом закона. Евентуално димензије.
16	Споменик палим борцима	Основни подаци о догађајима из НОР-а.

9.4 Туристички путокази

Р. бр	Локација	Опис
17	Раскрсница за Стајковце	Право: Власотинце, Власинско језеро Лево: Стајковце Десно: Гложане, Прилепац, Ладовица
18	Раскрсница за Батуловце	Лево: Батуловце
19	Раскрсница за Конопницу	Лево: Конопница, Скрапеж
20	Раскрсница за Орашје	Десно: Орашје, Кукавица, Козаре
21	У насељу Власотинце, на раскрсници за Лопушњу	Право: Црна Трава, Власинско језеро, Бугарска граница Десно: Дадинце, Јастребац, Горња Лопушња, Доња Лопушња, Планина Острозуб, Излетиште Чобанац
22	У насељу Власотинце, на раскрсници за Дадинце и Јастребац	Право: Дадинце Лево: Јастребац, Горња Лопушња, Доња Лопушња, Планина Острозуб, Излетиште Чобанац
23	У граду, после моста на Власини, код скретања за Шишаву	Лево: Шишава, Доња Ломница, Средор, Гуњетина, Комарица, Горња Ломница, Црна Бара,
24	У граду, после моста на Власини, после скретања за Шишаву	Право: Црна Трава, Власинско језеро
25	Раскрсница у насељу Бољаре	Право: Црна Трава, Власинско језеро, Бугарска граница Лево: Црнатово
26	Раскрсница за Равни Дел	Десно: Манкићево, Равни Дел
27	Раскрсница за Горњи Дејан	Десно: Ђорђине, Горњи Дејан, Златићево. Јаковљево
28	Раскрсница у Свођу	Лево: Бабушница, Горњи Присјан, Доњи Присјан Десно: Црна Трава, Власинско језеро, Бугарска граница
29	Насеље Власотинце и околина	Поставити путоказе на скретањима ка винским подрумима.
30	Насеље Власотинце	Поставити путоказе на скретањима ка хотелима.
31	Насеље Власотинце	Поставити путоказе на скретањима ка рестораним и трговинама.
32	Насеље Власотинце	Обележити правац ка Дому здравља и полицији.
33	Насеље Власотинце	Обележити локације туристичких агенција или других субјеката где се могу добити туристичке информације,

9.5 Предлог дизајна туристичке сигнализације

9.5.1 Заштићени споменици културе

Црква Сошествија Светог Духа

Израђено уз подршку *****

лого донатора

Народни музеј Власотинце

Радно време

_ часова

Израђено уз подршку *****

лого донатора

9.5.2 Заштићена природна добра

Зеленичје – природни резерват

На изворишту Острозупске реке налази се заштићена зона ловорвишње "Зеленичје", односно природни резерват ретке и специфичне реликтне заједнице букве и ловорвишње (*Prunus lauraceratus*), односно "зеленичја", како га у народу зову.

С обзиром на чињеницу да се ради о реткој биљној врсти у свету, овај предео, површине 42 хектара, још 1950. године проглашен је строгим природним резерватом и стављен под заштиту државе.

Ова биљна заједница је структурирана тако да у спрату високог дрвећа доминира мезијска буква, а у спрату високог жбуња зеленичје и божиковина.

Израђено уз подршку *****

лого донатора

9.5.1 Природна и културна добра која нису под заштитом

Планина Острозуб

Острозуб је планина у Србији, огранак Чемерника, према Власотинцу. Највиши врх Острозуба је Острозупска чука - 1.546 m.

На Острозубу су присутне ретке биљне врсте: *зелениче*, *расцепкани месечинац*, *ребрача*, *пречица* и *росуља*.

Са друге стране Острозупске чуке су плочасте заравни Чобанац и Поље, на 1.400 m, које су раскрсница путева за Чемерник и Власину, односно за Црну Траву и Рупље.

Острозуб је обрастао боровницом, богат пашњацима, буковом шумом и здравом водом. На Илиндан, 2. августа, на Чобанцу се одржава велики народни вашар.

Израђено уз подршку *****

лого донатора

9.5.2 Инфо табле у сеоским насељима

КРУШЕВИЦА - ДОБРОДОШЛИ

Крушевица је разуђен тип села, дели се на Малу и Велику Крушевицу. Прва је на западу, друга на истоку, а између протиче сеоска речица. У сваком делу Крушевице разликују се махале. У појединим махалама су куће једног рода.

Природни услови су погодни за развој сточарства и отварања мини фарма и за воћарство. Сељаци пеку природну ракију која се продаје на пијацима у Власотинцу и Лесковцу. Као у осталим брдско планинским селима власотиначког краја, и Крушевчани беру гљиве, вргање и лисичарку.

У неким историјским подацима село Крушевица се помиње у оквиру лесковачке нахије од 1455. до 1683. године, а према неким подацима из 1516. године, помиње се да је ово село имало 53 домаћинства, а двадесет година касније тај број је смањен на 26 кућа.

Израђено уз подршку *****

лого донатора

9.5.3 Путоказне табле

 62 km	Власинско језеро <i>Vlasina lake</i>	
 6 km	Власотинце <i>Vlasotince</i>	
 2 km	Стајковце <i>Stajkovce</i>	
 0,5 km	Гложане <i>Gložane</i>	
 1 km	Прилепац <i>Prilepac</i>	
 4 km	Ладовица <i>Ladovica</i>	
Израђено уз подршку *****		лого донатора/општине

 60 km	Бугарска – државна граница <i>Bulgaria – state border</i>
 56 km	Власинско језеро <i>Vlasina lake</i>
 44 km	Црна Трава <i>Црна Трава</i>
 14 km	Свође <i>Свође</i>
 7 km	Крушевица <i>Крушевица</i>
<p>Израђено уз подршку *****</p> <p style="text-align: right;">лого донатора/општине</p>	

 25 km	Планина Острозуб <i>Mountain Ostrozub</i>
 27 km	Излетиште Чобанац <i>Cobanas picnic</i>
 20 km	Горња Лопушња <i>Gornja Lopusnja</i>
 15 km	Доња Лопушња <i>Donja Lopusnja</i>
 5 km	Јастребац <i>Jastrebac</i>
 5 km	Дадинце <i>Dadince</i>
Израђено уз подршку ***** лого донатора/општине	

9.5.4 Самостални путокази

 6 km	Црна Бара <i>Crna Bara</i>	
 3 km	Горња Ломница <i>Gornja Lomnica</i>	
Израђено уз подршку *****		лого донатора/општине

 4 km	Црнатово <i>Crnatovo</i>	
Израђено уз подршку *****		лого донатора/општине

 5 km	Дадинце <i>Dadince</i>	
Израђено уз подршку *****		лого донатора/општине

10 Учесници у изради Плана

Р.бр.	Име и презиме	Институција/организација
1.	Срђан Шушулић	Председник општине
2.	Небојша Стојановић	Заменик председника општине
3.	Александар Величковић	Помоћник председника општине
4.	Маринко Ђорђевић	Општинска управа - Координатор за ЛЕР -
5.	Маријана Илић	Општинска управа - Стручни сарадник у КЛЕР
6.	Ирена Цветковић	Општинска управа - Сарадник у КЛЕР
7.	Јасмина Митровић	Општина Власотинце - Сарадник за послове туризма
8.	Боривоје Николић	Планинарско душтво „Чемерник“
9.	Србољуб Такић	НБ „Десанка Максимовић“
10.	Даница Валчић	Музеј
11.	Новица Тричковић	Музеј
12.	Братислав Валчић	Културни центар
13.	Светлана Шарић	ОЦД „СОС за жене“
14.	Зоран Стојиљковић	ОЦД „ПАВЛОС“

11 Литература

---

1. Акциони план за развој омладинског предузетништва општине Власотинце 2011-2013, Општина Власотинце)
2. Регионални развојни план Јабланичког и Пчињског округа – Сектор економија и мала и средња предузећа, Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа (2008),
3. Регионални развојни план Јабланичког и Пчињског округа – Сектор инфраструктура, Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа (2008),
4. Регионални развојни план Јабланичког и Пчињског округа – Сектор туризам, Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа (2008),
5. Концепт Просторног плана општине Власотинце,
6. Владимир Петковић (2006): Локални економски развој Јабланичког округа – анализа стања и препоруке за даљи развој, Српски економски форум (2006),
7. Стратешки план општине Власотинце 2006-2010, Општина Власотинце,
8. Регионални просторни план јужног поморавља,
9. Наталија Богданов (2007) - Мала рурална домаћинства у Србији и рурална непољопривредна економија, УНДП и Министарство Пољопривреде, шумарстава и водoprивреде Републике Србије
10. Општине у Србији 2009, Републички завод за статистику
11. Општине у Србији 2008, Републички завод за статистику
12. Општине у Србији 2007, Републички завод за статистику
13. Попис становништва, домаћинства и станова у 2002 – Књига 9, Становништво, упоредни преглед броја становника.
14. Попис становништва, домаћинства и станова у 2002 – Књига 14, Становништво, Активност становништво подаци на нивоу Републике
15. Стратегија развоја туризма Републике Србије
16. Стратегија регионалног развоја Републике Србије
17. www.vlasorince.org.rs
18. www.ekoplan.gov.rs
19. www.hidmet.gov.rs
20. www.minpolj.gov.rs
21. www.pks.net
22. www.webrzs.stat.gov.rs